

VERSLAG

OVER HET

Bestuur en den Toestand der Zaken

VAN DE

STAD TURNHOUT

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen, in zijne zitting
van 4 October 1875 voorgedragen.

MDCCCLXXV

MIJNE HEEREN,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeente-wet, hebben wij de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaar 1874-1875, te doen.

TITEL I

STAAT DER BEVOLKING

De bevolking van onze stad en derzelve gehuchten, op 31 December 1874, bestond uit 15490 zielen, te weten: 7449 mannen en 8041 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand.

GEBORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHEIDINGEN,
ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.

De volgende staat toont ten duidelijkste aan de bewegingen van den burgerlijken stand, geboorten en sterfgevallen, gedurende de jaren 1873 en 1874.

JAREN		GETAL GEBORTEN				GETAL STERFGEVALLEN				GETAL DOOD GEBOREN in de geborten en sterfgevallen niet begrepen				AANMERKINGEN				
		Wettige		Onwettige	TOTAAL	Kinderen en ongeborenen	Gehowden	Widwen	Weduwaars	TOTAAL	Mannelijke	Vrouwelijke	TOTAAL	Mannelijke	Vrouwelijke			
		Mannelijke	Vrouwelijke														Mannelijke	Vrouwelijke
1874	270	264	10	9	540	108	120	58	56	21	52	555	191	17	15	50	7	in 1874 zijn hier ter stede 7 personen van het mannelijk en 4 van het vrouwelijk geslacht overleden, die geen deel van de bevolking maakten, terwijl er 6 van het mannelijk en 3 van 't vrouwelijk geslacht, die hier woonachtig waren, elders zijn overleden.
1875	289	287	7	5	588	77	70	42	40	29	51	289	209	20	12	52	11	
Verschil in meer	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
In min	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	

— 7 —
Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1874, tellen er die geboren zijn:

In 1874
» 1785
» 1786
» 1787
» 1788
» 1790
» 1791
» 1793
» 1794
» 1795
» 1796
» 1797
» 1798
» 1799
» 1800
» 1801
» 1802
» 1803
» 1804
» 1805
» 1806
» 1807
» 1808
» 1809
» 1810
» 1811
» 1812
» 1813
» 1814
» 1815
» 1816
» 1817
» 1818
» 1819
» 1820

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

In	Medege dragen	1821
In	1821	1
»	1822	2
»	1823	2
»	1824	0
»	1825	1
»	1826	3
»	1827	2
»	1828	1
»	1829	0
»	1830	0
»	1831	2
»	1832	3
»	1833	2
»	1834	1
»	1835	2
»	1836	2
»	1837	2
»	1838	5
»	1839	1
»	1840	1
»	1841	3
»	1842	3
»	1843	3
»	1844	1
»	1845	0
»	1846	2
»	1847	0
»	1848	1
»	1849	1
»	1850	0
»	1851	1
»	1852	2
»	1853	1
»	1854	3
»	1855	1
»	1856	1

Mede te dragen

180

In	Medege dragen	1857
In	1857	2
»	1858	1
»	1859	0
»	1860	0
»	1861	2
»	1862	2
»	1863	1
»	1864	2
»	1865	0
»	1866	1
»	1867	3
»	1868	4
»	1869	5
»	1870	8
»	1871	12
»	1872	30
»	1873	44
»	1874	58

Totaal 355

Volgens opgaf zijn er gestorven ten gevolge van:

	MANN.	VR.
Kinderpokken	0	5
Mazelen	16	20
Scharlakoorts	5	4
Kwade keel	5	1
Groep	9	8
Tijpluskoorts	2	5
Kinderbedzichte	0	1
Longteering en chronische ziekten der ademhalings werktuigen	15	26
Darmonsteking, afgang	29	50
Verscheidene ziekten onder de bovengenoemde niet begrepen	88	89
Totaal.	165	188
Geweldige sterfgevallen	355	2

Overeenkomend totaal,

355

HUWELIJKEN.

Tusschen jongmans en meisjes, geboren:

Van 1825-1829 ingesloten	1
» 1835-1839	3
» 1840-1844	12
» 1845-1849	36
» 1850-1854	37
» 1855 en naar	1

Tusschen jongmans en weduwen, geboren:

Van 1820-1824 ingesloten	1
» 1835-1839	1
» 1845-1849	1

Tusschen weduwenaren en meisjes, geboren:

Van 1810-1814	1
» 1820-1824	2
» 1830-1834	3
» 1835-1839	2
» 1840-1844	1

Tusschen weduwenaren en weduwen, geboren:

Van 1810-1814	2
» 1815-1819	1
» 1825-1829	1
» 1830-1834	2
» 1835-1839	1
» 1845-1849	1

In 1873 Totaal. 110
135

Vershil in min. 25

GEWETTIGDE KINDEREN.

	Jongens	Meisjes
Van 5 maanden tot 1 jaar	1	1
» 1 jaar » 2 »	2	0
» 2 » » 3 »	2	1
Totaal.	5	2

VERANDERING VAN WONING.

Sedert den 1^e Januari. tot en met den 31^e December 1874, zijn er in onze stad en in haren buitenkring komen wonen:

Van andere gemeenten van het rijk : 282 mannen, 280 vrouwen.		
Van buiten 's lands :		
Uit Frankrijk.	15	8
» Holland .	27	21
Totaal.	522	509

Er zijn tusschen gemeld tijdstip van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk.	308	291
» andere koninkrijken en landen :		
» Frankrijk	6	8
» Holland.	15	15
Uitschrabbing van ambtswege .	1	0
Totaal.	530	284

Gevolgentlijk zijn er uit onze stad 8 mannen minder vertrokken dan komen wonen. En 25 vrouwen meerder komen wonen dan vertrokken.

REGISTERS VAN BEVOLKING.

De voorschriften der wet van 2 Juni 1856, en van het koninklijk besluit van 31 October 1866 en die van het gemeente-reglement van 21 November 1856, worden, in het houden der bevolkings-registers, steeds goed nagekomen.

INDOORLINGSCHAP.

Gedurende het jaar 1874 zijn er alhier tot het verkrijgen van inboorlingschap, krachtens art. 9 en 10 van het burgerlijk wetboek, maar twee verklaringen gedaan geworden.

AANMERKINGEN OMTRENT HET HOUDEN DER REGISTERS VAN DEN
BURGERLIJKEN STAND.

De registers van den burgerlijken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

De heer schepen Dierecx vervult bij voortduring het ambt van gemachtigden openbaren ambtenaar van den burgerlijken stand.

Door de tusschenkomst van den klerk van den burgerlijken stand zijn er 93 akten aan de sociëteit St François Regis bezorgd, sedert 1 September 1874 tot 1 September 1875.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De nedergelegde registers over 1874 hebben aan den procureur des konings andermaal geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

TITEL II

GEMEENTE-BESTUUR

Gemeente-raad.

Door de gemeente kiezing, welke op 27 October 1874 plaats had, en waarbij als gemeente raden zijn gekozen geworden de heeren II. Dejongh, J. Marynen en II. Hendrickx, in vervanging van de heeren Jos^h Neeckx, demissionaris, Lodewijk Hendrickx en Joseph Marynen, overleden, is in den raad geen enkele vacatuur.

Den laatsten dinsdag van deze maand, zullen de genoemde kiezers wederom ingevolge het art. 80 van het kieswetboek, tot de vernieuwing van de kleinste helft des raads, welke met 1° Januari aanstaande afstreedt, worden opgeroepen.

De heeren raadsliden wier mandaat op voormeld tijdstip eindigt, zijn: de heeren P. Dierecx, J. Desomer, R. Bruggeman, P. Verrydt, F. Loyens, en P. Amsens. Allen kunnen herkozen worden.

Collegio van Burgemeester en Schepenen.

Hetzelve heeft geen wijziging ondergaan.

Het getal der zittingen van het collegie, waarvan processen-verbaal in 1874 zijn opgemaakt, belooft tot 24.

Personeel en inrichting der burealen.

Zonder verandering.

Kieslijsten.

De algemeene opgemaakte kieslijsten voor de jaren 1875 en 1876, geven bij vergelijking den folgenden uitslag :

JAREN.	KIEZING VOOR DE VORMING		
	der wetgevende kamers	van den provincialen raad	van den gemeente-raad
1876	280	478	727
1875	265	449	662
Verschil	in meer	15	29
	in min	"	"

De herziening van deze lijsten heeft, ingevolge het kieswetboek van 18 Mei 1872, plaats gehad.

Op de gemelde lijsten zijn er voor het jaar 1875 doorgeschrafd :

15 Personen welke voor de herziening der gezegde lijsten waren overleden.

13 Welke de stad hadden verlaten.

En 23 die den vereischten cijns niet meer betaalden.

29 Burgers zijn voor de eerste maal als kiezers voor de wetgevende kamers op den voormelde lijst gebracht.

48 id id id voor den provincialen raad
en 83 id id id voor den gemeente-raad.

Ziehier de herhalende tabel der verschillende staten en beroepen, waartoe de personen, op de kieslijst voor de wetgevende kamers gebracht, behooren :

Advokaten en avoués	5
Ambachtslieden	25
Ambtenaars of beambten van den Staat	14
Idem van de gemeente en der provincie	4
Aannemers, metsers en huisschilders	9
Brood- en banketbakkers	8
Bankiers	2
Beeldhouwers	1
Beenhouwers	5
Brouwers	5
Drukkers en boekverkoopers	4
Genoes- en heelmeeesters	5
Handelaars en winkeliers	55
Herbergiers en logementhouders	10
Kooplieden en wisselhandelaars	15
Landbouwers en pachters	28
Ministers der eerediensten	7
Molenaars	2
Notarissen	4
Nijverheids-oefenaars	54
Professoren-onderwijzers	1
Rechters en raadsheeren	4
Renteniers en eigenaars	15
Tappers en slijters	20
Zilvermeden	2
Andere beroepen	19
Totaal	280

Lijst der jury.

De herziene naamlijst der personen, die in onze stad als juré kunnen worden geroepen, belooft voor dit jaar even als het verleden jaar tot 42.

Kiezingen.

Zoo als wij hier voren onder den titel gemeente-bestuur, hebben gezegd, is onze gemeente-raad voltallig.

Er is alhier eene kiezing voor den provincialen raad op 24 II. mei geschied ter vervanging van den heer H. Dierckx tot de functie van Arrondissements-Commissaris benoemd.

De heer Jan Smolderen-Caeymaex is met eene groote meerderheid van stemmen gekozen.

Beweging der zaken van het bestuur en stadsschriften.

Zonder verandering; zie ons verslag over 1856-1857.

Gemeentegoederen.

ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN.

Zie den volgende titel: aankoopingen, verkoopingen en mangelingen.

Aankoopingen, verkoopingen en mangelingen.

Buiten den afstand van gronden aan de stad voor de verbreeding van straten en openbare plaatsen zijn er andermaal geene aankoopingen, verkoopingen noch mangelingen sedert ons laatste verslag geschied.

Betwistbare zaken.

Geene.

Gemeente-regiementen.

Zie ons verslag over 1873.

TITEL III

GEMEENTE-INKOMSTEN.

Ontleding der gemeente-rekening van 1874 en waardeering der begrooting van 1876.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.

a. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	Rekening	Begrooting
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen	fr. 1057,50	1050,00
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel, enz.	65,50	500,00
<i>Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen:</i>		
Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen.	4499,50	4300,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis	766,00	600,00
Gewone additionneele centimen op de belastingen	3853,03	3800,00
1/4 der belastingen op de honden	523,15	500,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooi-rechten volgens de wet	6490,00	6490,00
Belasting op de rijtuigen op veren of riemen	5888,00	3800,00
Item op de paarden en ossen	2103,00	2100,00
Item van de belasting op het bebouwd kadastraal inkomen der bebouwde huizen, lusthuizen en nijverheidsgebouwen	10173,40	20000,00

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspijpijnen en gemakken	195,00	193,00
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand	fr. 131,18	140,00

Mede te dragen: fr. 531158,05 101883,00

	Rekening	Begrooting
Medege dragen fr.	101138,03	101883,00

D. BUITENGEWONE.

Goed slot der vorige rekening	70567,68	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	2570,28
Toelage van de provincie voor de stadsteekenschool	300,00	300,00
Id. id. van den staat id.	400,00	400,00
Id. id. voor het nieuw gasthuis voor 1876	13000,00	00,08
Id. id. van staat en provincie voor de meisjesschool	00,00	00,00
Id. id. voor de muziekschool	1000,00	1000,00
Id. id. voor het lager onderwijs	4670,00	5000,00
Id. id. voor de bewaarschool	1000,00	1100,00
Id. id. voor het bestraten der Hofstraat	3462,00	00,00
Id. id. voor gezondheidsmaking in de Paterstraat en meer	00,00	4000,00
Id. id. voor een derde der som van fr. 488,86 reeds uitgegeven in de Paterstraat volgens rekening 1874	-00,00	162,95
Vermoedelijken opbrengst van de verkoop van den eigendom S ^t Elisabeths Gasthuis, door de bestiering der Godshuizen in Stadskas te storten tot het bestrijden der kosten van het nieuw Gasthuis	00,00	126000,00
Opbrengst van den verkochten afbraak van een gedeelte der gebouwen van het Oud Gasthuis	00,00	6136,90
Bedrag der uitgegeven kasbons	51000,00	
Id. der uitgegeven obligatiën van de stadsleening	36300,00	00,00
Verschillende ontvangsten	1400,86	800,00
Buitengewone opcentiemen	16237,27	27100,00
Som te ontvangen voor het uitbetalen aan de liefdadige gestichten	00,00	1000,00
Teruggave van den verleenden onderstand aan behoeftige reizigers	51,60	150,00
Militaire logementen, transporten, enz.	00,00	1000,00

Mede te dragen fr.	513318,37	268603,15

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	513318,37	268603,15

Teruggave van de verschotten gedaan voor de knaisching der rivieren <i>ex-officio</i> , ten laste der boordegenaars	00,00	100,00
Opbrengst van reeds verleende en nog te verleene concessiën voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof	400,00	400,00
Algemeene ontvangsten en opbrengsten van het gaz-fabriek	42155,03	44500,00
Andere ontvangsten	7,53	00,00

Totaal fr.	358810,95	315603,15

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

1 ^o Kapittel Huishoudelijk plaatselijk bestuur fr.	13851,01	15933,00
2 ^o » Publieke veiligheid en gezondheids-gestellenis, enz.	39260,92	62160,00
3 ^o » Gemeente-werken	6955,92	8330,00
4 ^o » Handel en scheepvaart	400,00	00,00
5 ^o » Caserneering, logementen en militaire transporten	51,20	1000,00
6 ^o » Publieke weldadigheid	31610,00	37630,00
7 ^o » Eeredienst	900,00	900,00
8 ^o » Openbaar onderwijs	13333,86	16730,00
9 ^o » Schoone kunsten	6787,11	7300,00
10 ^o » Gevestigde schuld	23673,09	123999,19
11 ^o » Regelingen	93,40	500,00
12 ^o » Herhalingen	472,00	2148,46
13 ^o » Buitengewone uitgaven	00,00	2537,00
14 ^o » Verschillende uitgaven	61211,20	6921,00
15 ^o » Nieuwe werken en bijzondere uitgaven	69013,20	25962,44

Totaal fr.	293773,11	509836,12

Uitkomst van de begrooting van 1876.

Ontvangsten	fr. 515695,15
Uitgaven	» 309936,09
Boni fr.	5669,94

De afrekening met Oud-Turnhout van de gemeenschappelijke eigendommen en schulden bestaande op 1^e Januari 1860 is eindelijk in der minne in den loop van het jaar 1874, door de beide gemeente raden en de hogere Overheid goedgekeurd, kunnen geregeld worden, en bij Notarielen akt den 26^e december vastgesteld.

Schulden.

De gemeente Oud Turnhout heeft bij de voormelde afrekening een aandeel in het kapitaal van fr. 21128,89 aan het jongens weezenhuis verschuldigd, ten bedrage van fr. 9278,02 tot haren lasten genomen.

De overblijvende obligatiën van de leening van fr. 260,000, waarvan wij het verledene jaar gewaagden zijn sedert altemaal gevraagd en afgeleverd.

Leeningen.

Op de stadsiceningen van 1861 en 1865 is er sedert ons laatste verslag eene aflegging geschied van 2600 fr.

Voor nieuwjaar aanstaande zal er nog bij uitloting worden wedergegeven fr. 2700,00 voor deze leeningen en fr. 1400,00 voor de leening van 1873.

Financiële gesteltonie.

Deze zal, denken wij, aan de administrative behoefte kunnen voldoen wanneer er buiten de voorgedragen uitgaven, geene andere nieuwe te doene uitgaven zullen worden voorgesteld en aangenomen.

Bij voortdaring is de opbrengst van het gaz gesticht, bijzonder uit hoofde van de duurte der steenkolen, merkelyk minder als vroeger.

Comptabiliteit.

BEGROOTING VAN 1875.

De stedelijke begrooting van het loopende dienstjaar 1875. is door de bestendige deputatie van den provincialen raad in zijne zitting van 15 Januari II. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 512051,51
De uitgaven op	» 303982,00
En het overschot op	fr. 7869,25

Rekening.

De rekening door den gemeente-ontvanger over het dienstjaar 1874 ingezonden, en door de gemeente-raad voorloopig vastgesteld, toont aan :

Dat de ontvangsten van allerlei aard bedragen	fr. 538810,95
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt tot	» 293775,03
En het goed slot op	fr. 63035,81

Pensioenkas der toegevoegden.

De specificatie hier van, dd. 19 Januari II. bewijst dat het beschikbaar kapitaal bedroeg fr. 4365,69; dat de ontvangsten over 1874 op fr. 795,18 en de uitgaven op fr. 270,82 beliepen, en eindelijk dat er een overschot bestond van fr. 524,36.

TITEL IV

LIEFDADIGE GESTICHTEN.

Bureel van weldadigheid.

Wij hebben gelukkig van geene veranderingen in het personeel gewag te maken.

Roerende en onroerende goederen.

Deze hebben geene veranderingen ondergaan.

Giften en legaten.

Sedert ons laatste verslag is het bureel, ten gevolge van verleende concessiën voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof, met drie giften begunstigd geworden, namelijk met eene van fr. 300,00 door Mevrouw Beekmans de Westmeerbeek, geboren Deschryver, en twee andere ieder van fr. 500,00 van Mevrouw weduwe J. J. Liebrechts-De Gottal en de Jufvrouwen Maria Theresia Dorothea en Maria Joanna Carolina Loyens alhier.

Jufvrouw Elisabeth Hens heeft een legaat van fr. 2000,00 aan het bureel gemaakt.

Behalve de voormelde sommen heeft ons Armbestuur nog twee voorwaardelijke giften ontvangen, een van fr. 1000,00 van Jufvrouw Theresia Bartels en de andere van drie belgische obligatiën ieder van fr. 2000,00 $4\frac{1}{2}\%$ bij legaat van wijlen den Eerw. heer J. A. J. Van Genechten, in leven pastoor in de parochie Finisterræ te Brussel.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen.

Zie hiervoren onder den titel *Roerende en onroerende goederen*.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Het nominaal kapitaal van eene obligatie van fr. 1000 van de stads leening van 1861, dragende de n° 187, is sedert 1 September 1874 volgens loting, aan het bureel afgelegd. Bovendien heeft er nog een voorwaardelijke afleg van een kapitaal van fr. 6000 door den heer M. Nieuwenhuyzen plaats gehad.

Met deze en andere beschikbare gelden heeft het Armbestuur dertien obligatiën: eene van fr. 1000 en twaalf van fr. 500 van de stads leening van fr. 260000 aan $4\frac{1}{2}\%$ n° 461, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296 en 297 aangekocht, alsmede een nominaal kapitaal van fr. 7800, aan 3% op het grootboek der nationale schuld laten inschrijven onder de n° 359, 444, 640 en 1200.

De verkregene obligatiën van den genoemden heer Van Genechten zijn op het voormeld grootboek onder n° 4253 eerste serie insgelijks ingeschreven.

Comptabiliteit.

De vastgestelde rekening van den ontvanger over het dienstjaar 1874 geeft op:

Dat de ontvangsten van allen aard bedragen	fr. 52051,41
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt	» 46036,82
En dat het goe slot bedraagt	fr. 6914,59

De vastgestelde begrooing van het loopende dienstjaar 1875, hierin begrepen een onderstand van de stad van fr. 26500,00 bedraagt in:

Ontvangsten	fr. 51347,40
Uitgaven	» 51145,19
Overschot.	fr. 102,21

Statistieks opgave van behoeftigheid.

Door dien de toestand onzer fabrieken namelijk de lijkweverij niet is verbeterd, heeft ons Armbestuur meerder onderstand moeten verleenen, en zal ook genoodzaakt zijn voor het toekomende jaar meerder toelage aan de stad te vragen.

Onderstands uitdeelingen.

De uitdeeling, door ons armbestuur zelfs gedaan, tot onderstand van personen, welke hier hunne woonplaats hebben, beloopt, volgens de rekening van 1874, te weten:

In geld	fr. 6000,00
In brood	» 7099,20
In kleederen en lijnwaad	» 1161,50
Voor geneesmiddelen	» 1121,00
Jaarwedde van de genees-, heel- en vroedm. esters	» 2000,00
Voor mondkosten enz., der bestedelingen in S' Pieters godshuis geplaatst, eerste kleeding begrepen	» 3985,27
Voor id. id. id. elders geplaat. t.	» 6772,92
Voor id. van zinneloozen te Brugge en id	» 5941,05
Voor huishuren	» 1578,50
Voor onderstand aan vreemdelingen	» 4894,60
Het armbestuur heeft nog betaald voor verplegingingskosten in vreemde hospitalen en voor verleenden onderstand aan behoeftigen der stad in vreemde gemeenten, enz.	» 5688,90
(De betaalde kosten voor bedelaars door de stad beloopt fr. (978,80)	
Samen	fr. 43142,94

Betwistbare zaken.

Geene.

Godshuizen.

BESTUUR.

Nogmaals moeten wij andermaal van geene verandering in het bestuur gewag maken.

Nieuw gasthuis.

Dit schoon gebouw is teenemaal voltooid, en de gasthuisnonnen hebben op 13 Juni jongstleden hun vorig klooster verlaten.

De overbrenging van het Heilig Sacrament der Autaars en de verhuizing van de genoemde eerbiedwaardige Religieuzen was indrukwekkend en plechtig. Metzelve had plaats processiesgewijs met brandende flambeuwen onder begeleiding van al de geestelijken der stad, van de Stedelijke Overheden en van de bestiering der Godshuizen, en van een groot getal inwoners.

Wij en velen van den aanzienlijken stoet hebben verscheidene gasthuisnonnen, waar van er onder waren die sedert omtrent eene halve eeuw alhier ter stede 's werelds genoegten en vermaaklijkheden hadden vaarwel gezegd, om zich ten dienste van God en het lijdend menschedom op te offeren, tranen op hunne wangen zien biggelen bij het verlaten der kerk en het gesticht, waarin zij dagelijks hunne opoffering, door den Godsdienst gestaald, zoo ootmoedig als gulhartig nakwamen, niettegenstaande zij een schooner en gezonder verblijf gingen betrekken.

Roerende en onroerende goederen.

Er is dewegens sedert ons laatste verslag eene verandering geschied, namelijk van een stuk bouwland, wijk P, N° 49^e en 50^e groot 69 aren 40 centiareen, verkocht aan de heeren Van Genechten en Vervoort te Antwerpen aan 270 franken per are, alsook der huizen af te breken, vroeger den Hannuit genaamd voor fr. 1425.

Giften en legaten.

Het gasthuis is sedert een jaar met de volgende giften, voor concessiën voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof begunstigd geworden, te weten:

Eene van fr. 250 van Vrouwe Weduwe J. J^h Liebrechts, geboren De Gottal, en eene van de Jufvrouwen Theresia en Joanna Loyens ook van fr. 250. Genoemd gesticht heeft alsnog eene gifte van fr. 1000 zonder eening last, verkregen van den broeder en zuster van wijlen den heer Lodewijk Hendrickx, in leven gemeenteraadslid.

En, bij legaat van den Eerw. heer J. A. J. Van Genechten, in leven pastoor in Finisterræ te Brussel, drie Belgische obligatiën 4½ % ieder van 1000 franken, op voorwaarde van in deszelfs kapel op zijnen sterfslag te doen celebreren eene geleze mis *pro blaribus de functis* volgens zijne intentie aan het Stipendium van vijf franken voor den celebrant.

St Pieter's Godshuis is insgelijks begunstigd geworden met twee giften ieder van fr. 250, door eerstgemelde familiën voor concessiën voor begraafplaatsen op het gemeente kerkhof; en met drie giften zonder last; eene van fr. 3000, door Mevrouw douanière baronnes de la Hamaide-de Fierlant; en eene van fr. 2000 door den

genoemden broeder en zuster van den heer Lodewijk Hendrickx, en eene van Jufvrouw Weduwe J. B. Van Turnhout ten beloope van fr. 500,00.

Behalve voormelde giften heeft dit gesticht alnog bekomen: bij legaat van genoemden heer Van Genechten drie Belgische obligatiën 4½ % ieder van 1000 franken, op voorwaarde dat de ouderlingen en weezen van het huis zullen tegenwoordig wezen in zijnen lijkdienst die alhier zal gedaan worden, en ook in het gezongen jaargetijde dat den 11 December ten acht ure alle jaren zal gedaan worden in St Petrus kerk te Turnhout; en fr. 1000 van Jufvrouw Theresia Bartels, op voorwaarde: A dat de geefster zich voorbehoud haar leven gedurende eene jaarlijksche som van fr. 20, uit den interest der gemelde fr. 1000, B dat het bestuur jaarlijks in de kapel van het gesticht, voor haar eene mis aan het stipendium van fr. 4, in de tegenwoordigheid van alle de bewoners van het huis zal doen lezen, en na haar overlijden twee missen aan het zelve stipendium en conditiën tot laaffenis harer ziel.

Het Meisjes Weezenhuis is voor het verkrijgen van eene concessie voor begraafplaats op het gemeente kerkhof door Mevrouw Weduwe A. Beeckmans-de Westmeerbeek, geboren Deschryver, met eene gifte van fr. 300 begunstigd geworden.

Aankoopingen, verkoopingen en mangelingen.

Zie hiervoren titel: *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Geene afleggingen zijn er aan de Godshuizen sedert ons laatste verslag van renten of obligatiën gedaan; maar de bestiering heeft doen verwisselen: Van het

Beggijnhof Belgische obligatiën $4\frac{1}{2}$ o/o een nominaal kapitaal van fr^s 67400, dat ingeschreven was op 's lands grootboek, 1^e serie n° 2951, 2^e serie n° 936,3563, 3^e serie n° 8800 gedeeltelijk, 4^e serie n° 3399, 5^e serie n° 5305 en 6^e serie n° 1643 en 2164.

Vooruomd gesticht heeft daar voor verkregen een nominaal kapitaal Belgische obligatiën 3 $\frac{1}{2}$ o/o van fr^s 95483,33 en een dito van fr^s 1600, ingeschreven op 's lands grootboek onder de n° 605 en 346.

Van het gasthuis id. id. $4\frac{1}{2}$ o/o fr. 64295,35 welk op genoemd grootboek waren ingeschreven 1^e serie n° 794, 2^e serie n° 4383, 3^e serie n° 18308,13834, 4^e serie n° 2752,4074, 5^e serie n° 2650,4470 en 6^e serie n° 6587 gedeeltelijk.

Het gasthuis heeft hier voor verkregen een nominaal kapitaal Belgische obligatiën 3 $\frac{1}{2}$ o/o van fr. 88116,67, ingeschreven op vooruomd grootboek onder n° 605. Daarenboven nog aangekocht: tien obligatiën van fr. 1000, $4\frac{1}{2}$ o/o, van stadsleening, n° 448,472 tot en met n° 480; vier dito van fr. 500 n° 266 tot en met n° 269; vier dito van fr. 200, n° 162 tot en met n° 165 en twee dito van fr. 100, n° 98 en 99, alsmede Belgische obligatiën 3 $\frac{1}{2}$ o/o voor een nominaal kapitaal van fr. 2400, ingeschreven op voormeld grootboek onder n° 345,4262, en

Het Jongens Weezenhuis id. id. id. $4\frac{1}{2}$ o/o, een nominaal kapitaal van fr. 24000 ingeschreven op 's lands grootboek 1^e serie n° 789, 2^e serie n° 1328, 5594 4^e serie n° 3784, 5^e serie n° 283,5609 en 6^e serie n° 5867.

Dit gesticht heeft daar voor bekomen een nominaal kapitaal van fr^s 34000, 3 $\frac{1}{2}$ o/o, op genoemd grootboek onder n. 605 ingeschreven.

Het Meisjes Weezenhuis id. id. id. $4\frac{1}{2}$ o/o een nominaal kapitaal van fr. 16000, dat ingeschreven was op gemeld grootboek, 1^e serie n° 788, 2^e serie n° 2334, 3^e serie n° 1327,12655 en 5^e serie n° 5304.

Hier voor verkregen een nominaal kapitaal van frs. 22666,66 3 $\frac{1}{2}$ o/o op voormeld grootboek ingeschreven onder n° 605.

Daarenboven nog aangekocht eene obligatie op de Stad Turnhout van fr. 200, dragende den nummer 161 en eene groot fr. 100, onder n° 96.

St Pieter's Godshuis id. id. id. $4\frac{1}{2}$ o/o, een nominaal kapitaal van fr. 18800, welk ingeschreven was op gemeld grootboek 3^e serie n° 15179,17655, 4^e serie n° 2102, 5^e serie n° 1970,2930, een aandeel in 3^e serie n° 8800 en nog een aandeel in 6^e serie n° 6387..

En, hier voor bekomen vier nominale kapitalen, te weten: een van fr. 26633,34, 3 $\frac{1}{2}$ o/o, een van fr. 2600, 3 $\frac{1}{2}$ o/o ingeschreven op meer gemeld boek onder n° 605 en 342, een van fr. 3000, $4\frac{1}{2}$ o/o ingeschreven 1^e serie n° 4262 en een van fr. 3100, 3 $\frac{1}{2}$ o/o ingeschreven onder n° 1340

Bovendien heeft het gesticht nog obligatiën van stadsleening $4\frac{1}{2}$ o/o aangekocht, te weten: eene van fr. 1000, n° 460, twee van fr. 200, n° 156 en 157 en twee van fr. 100, n° 71 en 97.

Comptabiliteit.

De comptabiliteit wordt bij volharding op eenen goeden voet gehouden.

De vastgestelde hogrootingen voor het loopende dienstjaar 1875, bedragen, te weten:

	Ontrangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 90124,16	fr. 99088,28	fr. 55,88
Beggijnhof.	» 15610,81	» 15008,28	» 2,55
S ^t Pieters godshuis	» 56404,05	» 56278,81	» 125,24
Algemeen totaal	fr. 142159,02	fr. 141975,57	fr. 165,65
Die voor 1874 bedroegen.	fr. 150678,00	» 150488,58	» 189,68
Verskil in { meer	fr. 00,00	fr. 00,00	fr. 00,00
{ min	» 8559,04	» 8515,01	» 26,05

Over dit verschil in min zie men den uitleg in ons vorig verslag.

Voor de herplaatsing van kapitalen heeft men in de begrootingen voor 1874 gebracht, te weten :

Voor S ^t Elisabeths gasthuis.	fr. 5415,28
En voor S ^t Petrus Godshuis.	» 9750,00
Te zamen.	fr. 15163,28

De goedgekeurde rekeningen over het dienstjaar 1874 bedragen, te weten :

	Ontvangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 26397,75	fr. 19669,55	fr. 6728,20
Beggijnhof	» 16951,65	» 16337,72	» 575,93
S ^t Pieters godshuis	» 29478,56	» 28655,55	» 2845,01
Algemeen totaal.	fr. 72807,76	fr. 62861,62	fr. 9945,14

Betwistbare zaken.

Geene.

Fondatie en infirmerij op het beggijnhof.

Deswege hebben wij andermaal geene verandering aan te stippen.

Deze twee gestichten onderhouden nog steeds beggijnen; de fondatie negen en de infirmerij vier, samen 13. De huishoudelijke bestiering is nog dezelfde.

Opgraaf der verzorgde zieken in het gasthuis.

Van 1 September 1874 tot 1 September II. zijn er in genoemd gesticht opgenomen 243 personen, te weten :

Van deze 243 personen waren er ten laste van Turnhout	185
Van andere gemeenten	20
Vreemd aan het rijk	10
Voor hunne penningen	16
Van Oud-Turnhout	12
Van Turnhout en Oud-Turnhout	0
Totaal	243

De huishoudelijke en geestelijke bestiering van ons gasthuis heeft geene verandering ondergaan.

Eene novice is er in het gasthuis aangenomen.

St Pieters godshuis.

Dit liefdadig gesticht, sedert 1836 bekomen, wordt door eenen geestelijken directeur en 9 religieuzen van het orde van St Elisabeth en Franciscus bestaard, en bevat nu maar 37 meisjes, 33 jongens, 16 oude vrouwen en 26 oude mannen.

Onder de jongens weezen zijn er: 2 broodbakkers, 12 boekbinders, 2 kleermakers en 17 handwerkers.

De onderstand van de stad zal moeten vermeerderd worden.

De rekening van 1874 bevestigd thans ongelukkiglijk dat de winsten van het gesticht, veel minder dan in 1873 hebben opgebracht. De mindere winsten beloopt tot de som van fr. 1860,33.

Gedurende het jaar 1874 heeft men ontvangen voor de winsten te weten:

Van de oude mannen en vrouwen	fr.	888,74
Van de jongens weezen	»	4322,82
Van de meisjes	»	3484,22
Totaal	fr.	8695,78
In 1875	»	10356,41
Minder	fr.	1860,53

Zinneloozen.

Het getal zinneloozen tot onze stad behoorende, beloopt nu 18. Geen één is er sedert een jaar overleden.

Ons armbestuur heeft in S ^t Julianus gasthuis te Brugge te onderhouden	14
Door hunne familie worden onderhouden	4
Overeenkomend totaal.	18

Blinden en doofstommen.

De blinden die wij in onze stad kennen zijn, ten getalle van vijf, allen zijn onbekwaam om onderwijs te genieten.

Drie stom-dooven zijn op stadskosten in het Instituut te Brugge geplaatst.

Bedelaars-workhuis.

Het getal bedelaars, waarvan de stad te Hoogstraeten en elders de onderhoudskosten tijdelijk heeft betaald, is sedert ons laatste verslag niet vermeerderd.

Wanneer wij overtuigd zijn, dat zij met hunnen arbeid den kost kunnen winnen, blijven wij hunne in vrijheidstelling vragen.

Gedurende het 1 ^e kwartaal 1874 zijn er geweest	6
» 2 ^e » » » »	4
» 3 ^e » » » »	4
» 4 ^e » » » »	7
Totaal.	21

TITEL V

E E R I E D I E N S T.

Geestelijkheid, kloosters, geestelijke corporatiën enz.

Aangaande de geestelijkheid van onze stad eigenlijk gezegd, hebben wij sedert ons laatste verslag de volgende verandering te melden:

De heer Lommen, vroeger aalmoessenier in het gevangenhuis alhier en geestelijken professor in de Staats-Middelbare school, is pastoor in Ste Joris kerk te Antwerpen genoemd. De heer Lambrechts, onderpastoor, heeft voornoemden heer, in zijne gemelde hoedanigheden alhier vervangen. Mr Van Neylen, is in de plaats van den heer Lambrechts onderpastoor genoemd. Mr Busschots is pastoor op het Beggijnhof geworden in plaats van den heer H. Jacobs op pensioen gesteld en de heer C. Wouters is tot bestierder van Ste Petrus Godshuis als plaatsvervulder van den voornoemden heer Busschots aangesteld.

De ons bekende veranderingen die het personeel in Ste Joseph Collegie heeft ondergaan, zijn de volgende:

De heeren professoren M. Lindemans, J. Sardi, T. H. Raedts, J. G. Marzarati, A. Verhoustraeten, A. Lemoine, de Behault, du Carmais en J. L. Leonard, zijn het Collegie komen bewonen, terwijl de heeren H. L. Daras naar Leuven, J. Gonthyn naar Brussel, L. Capart en P. Van Durme naar Leuven, F. Duhayon naar Gent, C. Van Wynendaele naar Aelst, F. J. Goyaerts naar Meechelen, J. A. Zwarts naar Nymegen, F. Tommassini naar Namen en D. Gilis naar Luik zijn vertrokken.

Kerkfabrieken.

De benoemingen en de kiezingen voor de kerkfabrieken en de bureelen der kerkmeesters blijven jaarlijks in de maand April, overeenkomstig het decreet van 30 December 1809, geschieden.

De rekeningen over 1874 die ter stads secretarij zijn overgelegd en welke door de bestendige deputatie van den provincialen raad zijn goedgekeurd geworden, geven de volgende uitkomst:

a. S^t. PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 18386,99
Uitgaven van allen aard	» 18125,44
Overschot.	fr. 461,55

b. DE KERK VAN O. L. V. TE SEVENDONCK.

Ontvangsten	fr. 41707,88
Uitgaven	» 38311,55
Overschot.	fr. 5396,33

Het bouwen der kerk te Sevendonck heeft tot deze groote ontvangsten en uitgaven aanleiding gegeven.

De geadviseerde begrootingen door den gemeenteraad voor 1876 bedragen:

a. VOOR St PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 20109,67
Uitgaven van allen aard	» 20189,02
Overschot.	fr. 10,65

b. VOOR DE KERK VAN O. L. V. TE SEVENDONCK.

Voorgestelde gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 4026,80
» uitgaven van allen aard	» 3940,89
Overschot.	fr. 86,00

Roerende en onroerende goederen.

Hierover hebben wij geene verandering aan te stippen.

Giften en legaten.

De kerk van Ste Petrus alhier heeft sedert 1 September 1874 tot 1 September 1875 verkregen:

1° Eene gifte onder de levende van fr. 1000,00 van Jufvrouw Theresia Henrica Bartels, op voorwaarde: van jaarlijks op of omtrent de sterfdag harer ouders, wijlen den heer Petrus Joannes Bartels overleden op 12 Mei 1827, en wijlen vrouwe Elisabetha Josepha Valentyns, gestorven den 8 April 1800, twee gezongen jaargetijden met drie priesters te doen celebreeen, en na de dood

van haar geefster, slechts zulk een jaargetijde voor hare ouders voornoemd, en eene dergelijke jaargetijde op haren sterfdag te doen celebreeeren.

En 2° Een legaat van fr. 1000,00, van wijlen Jufvrouw Maria Elisabeth Hens, op last van een eeuwigdurende gezongen jaargetijde en nog drie lezende missen aan twee franken voor hare ziel.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Er zijn geene afleggingen van kapitalen geschied, maar de heraanleggingen bestaan in een nominaal kapitaal van fr. 2800,00 Belgische obligatiën 3%.

TITEL VI

OPENBAAR ONDERWIJS.

..... Collegie van humaniteiten.

Bij aanhoudendheid kunnen wij melden, dat de goede faam van ons St Joseph-collegie nog jaarlijks aanwint.

Men telde in hetzelfde voor de vacantie 315 studenten, te weten: 187 *internen* en 128 *externen*.

Veertien professors onderwijzen de studenten in de verschillende vakken van onderwijs.

In de *Apostolische school* waarvan wij in ons vorig verslag van 1872-1873 gewaagde zijn 60 studenten.

Middelbare school.

In het bestierend bureel der gouvernements middelbare school alhier ter stede hebben wij slechts eene verandering aan te stippen, namelijk dat M^r De Somerden heer II. Noten heeft vervangen.

In den administratieven dienst der school, is den heer F. Vues, bij k. besluit van 16 9^{ber} 1874, als secretarisschatbewaarder genoemd, in vervanging van den heer F. Versteylen, welke zijn rechten op pensioen heeft doen gelden.

Het onderwijzend personeel heeft de volgende veranderingen ondergaan.

Bij koninklijk besluit van 22 7^{ber} 1874 is den heer Lust, directeur der middelbare school, op zijne aanvraag op pensioen gesteld en vervangen door den heer Ch. L. Nauwelaers, oud directeur der middelbare school te Maseyek, terwijl den heer Ch. Plon, komende van Leuven, 1° regent werd genoemd in de plaats van Mr Dephson, tot andere functiën geroepen.

De heer A. J. Lambrechts, vroeger onderpastoor, is aangesteld om den Godsdienst te onderwijzen, in vervanging van den heer Lommen, pastoor in St Joris kerk te Antwerpen genoemd.

In den laatsten bijzonderen prijskamp voor het vlaamsch tusschen de middelbare scholen van België, onder de nieuwe leerlingen, heeft de leerling Ch. Goossens, met 60 punten de 8° en Aug. Versmissen met 55 punten op 100 de 12° benoeming verkregen.

Op 1 Januari 1875 telde men in de school 213 leerlingen.

Gemeente lagere scholen.

Met voldoening kunnen wij herhalen dat onze gemeente onderwijzers aan hunne opgelegde taak met ijver voldoen.

Het getal kinderen, gedurende het schooljaar 1874-1875 voor het ontvangen van het kosteloos onderwijs door den raad aangenomen, was:

In de stads kosteloze jongensschool	318
Id. id. meisjesschool	137
Id. in de school te Sevendonck (6 meisjes en 29 jongens).	35

Jaarlijks worden de behoeften voor het onderwijs grooter en ook de uitgaven, waarvoor wij ook voor 1876 een grooter crediet vragen.

De raad zal eerstdaags worden bijeengeroepen om te beramen: over de vermeerdering van het onderwijzend personeel, over der zelve jaarwedden en wegens het ameublement der scholen namelijk van de nieuwe meisjes school.

Bijzondere lagere scholen, scholen voor bejaarde personen en zondagscholen.

Zie ons verslag over 1838-1839.

Bewaarscholen.

De bewaarschool voor kleine kinderen, onder de bestiering van eenige dames onzer stad blijft steeds allen lof verdienen.

Ofschoon wij in de stedelijke begrooting eenen onderstand van fr. 1100 hadden gevraagd, en welke door de bestendige Deputatie van den provincialen raad was toegestaan geworden, hebben wij nogtans maar voor het dienstjaar 1874 van de provincie en staat, van ieder eene toelage van 500 frs. voor deze nuttige inrichting verkregen.

Scholen van nijverheid, kunsten, ambachten en normaalscholen.

Deze bestaan hier ter stede niet.

Onderwijzend personeel, jaarwedden der onderwijzers, enz.

Hierover hebben wij geene veranderingen aan te stippen.

Volgens de stedelijke begrooting is er voor het lopende dienstjaar, door de stad toegestaan:

1° Voor de school van middelbaar onderwijs, onderstand fr.	4050,00
2° Voor de stads kosteloze school voor jongens en meisjes, en voor de school te Sevendonck	10500,00
3° Voor den onderstand der bewaarschool, voor behoeftige kleine kinderen	1700,00

Totaal fr. 16050.00

Schoollokalen.

De schoonen bouw bestemd voor de stadskosteloze meisjesschool met woning, voor de hoofd-onderwijzeres, is voltooid, en zal met 1° October aanstaande tot deszelfs inrichting kunnen worden gebruikt.

Onderstand voor het lager onderwijs.

Aan de stad is voor het lager onderwijs voor het afgelopen jaar eenen onderstand van 4670 fr. toegestaan en betaald.

Bijzondere kostscholen.

De bijzondere kostschool voor meisjes, door de kanonikers van het H. Graf gehouden, blijft nog altoos aan alle punten aanbevelenswaardig.

Men telt thans in de school 42 pensionnaires.

Buiten de kostschool ontvangen er 328 meisjes het onderwijs, 220 tegen betaling en 108 kosteloos.

Onder de laatste 108 kinderen zijn er 48 die in eene afzonderlijke school het kantenmaken leeren.

TITEL VII

SCHOONE KUNSTEN,
WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.

Teekenschool

Gedurende het schooljaar 1874-1875, werd stadsteekenschool door 150 leerlingen bijgewoond, verdeeld als volgt:

Klas van boetseering, teekening naar pleister, platen, enz	81
» bouwkunde	27
» meetkundige lijntekening	42

De leerlingen der school doen in het algemeen onder de opperbestiering van den heer Taeymans, provinciaal bouwmeester, veel vooruitgang.

Het staatsbestuur blijft nog altoos de school met modellen begunstigen, en toelagen verleenen.

In het onderwijzend personeel is geen verandering. De jaarwedde van den heer E. Tyriard, 3de teekenmeester, is met 50 franken verhoogd en op 350 franken gebracht.

Bijzondere verzamelingen van kunstvoorwerpen en oudheden.

Het kabinet van oudheden en kunstvoorwerpen van den heer W. F. J. Van Genechten, rustend erevoorzitter onzer rechtbank van eersten aanleg, blijft nog altoos in belangrijkheid winnen. Sedert ons laatste verslag vindt men er vijf bakjes in japansch porcelein, *capucine* genaamd, de celadon ervan is versierd met kunstige uitgevoerde *reserven in relief*, en bekend onder den naam van *celadon fleuri*. Ook twee vazen in blaauw porcelein met goude ornamenten gestoffeerd; dit blaauw noemt men *bleu fouette* en is zeldzaam; verder met een kleine koffiekant met figuren, van de groene mandarijnsche familie (*famille verte mandarine*); met twee vazen in Napels porcelein (*cassi de monte*); en eindelijk met eenige voorwerpen in Delfts geleiwerk, onder andere eene groote *plateau* in het wit, met een krans in relief omsingeld door eiken bladeren en vruchten *gepoligromeerd*.

Opgemeld kabinet wordt steeds door oudheidskundigen en vreemdelingen, met genoegen bezocht.

De verzameling van den heer Ignatius Loyens, toegevoegden greffier bij de rechtbank van eersten aanleg, blijft insgelijks in belangrijkheid winnen, namelijk in voorwerpen van porcelein en schilderijen van befaamde schilders.

Muziekgenootschappen.

Zie ons vorig verslag over 1872-1873.

Muzieksholen.

De lessen onzer muziekschool werden gedurende 1874-1875 gemiddeld door 60 leerlingen gevolgd, te weten: 45 woonden de lessen van de solfège bij; 11 die van de Symphonie, 4 id. van quatuor en 31 id. van de snaar en blaasinstrumenten. De leerlingen blijven goede vorderingen maken.

De jaarwedde van den professor Haensbergen is met fr. 100 verhoogd en op fr. 300 gebracht.

Letterkundige genootschappen.

Geene.

TITEL VIII

GEZONDHEIDSDIENST (HYGIËNE) EN OPENBARE GEZONDHEIDSGESTELTENIS.

Nopens het *geneeskundig toezicht* hebben wij geene verandering aan te stippen. In het *geneeskundig personeel* is geene verandering geschied.

Openbare gezondheids-gesteltenis.

De openbare gezondheids-gesteltenis in onze stad laat niets te verlangen over.

Kospokinenting.

Daar de kleine burgerklas niet gaarne met de kinderen op het stadhuis kwam om ze kosteloos te laten vaccineren, hebben wij goedgevonden die ten huize van den stads vaccinateur, de heer Doctor Vermeersch te laten doen.

Deze verandering heeft tot nu toe een goed resultaat gegeven.

Die vaccinatiën zijn nu sedert ons laatste verslag van 88 tot op 114 vermeerderd.

Zindelijkheid der straten.

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of lichaams oefeningen.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Begrafenissen.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Sedert ons laatste verslag zijn er drie vergunningen voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof gevraagd en toegestaan geworden.

Rampen en ongelukken.

Wij hebben zes brandrampen te betreuren gehad, namelijk: 1° den brand in den mast van het Arme-

stuur, van den heer H. Dierckx, Jⁿ Vanravestyn en J. B. Van der Heyden in de Baarleheide, 2° idem in het fabriek van de heeren Glenisson en zonen, 3° idem van het huis van Haest op de Castelyn, en 4° idem in de huizen van F. Hannoset op de Graafakker en bij Van Lissum op de Botermarkt.

De ongelukken sedert ons laatste verslag voorgevallen bepalen zich bij het overrijden van den knecht van F. Dierckx, Jan Leysen genaamd en het kind van P. Vervoort in de Paterstraat.

TITEL IX

OPENBARE VEILIGHEID, JUSTICIE EN GEVANGENHUIZEN.

Policie, inrichting en personeel, ordonnantiën en reglementen.

De veranderingen welke wij in het personeel der policie hebben te vermelden zijn: 1° de benoeming van den heer J. R. Senden, als commissaris van policie, in vervanging van den heer Léonard, in dezelfde hoedanigheid te Lokeren genoemd, 2° de verhooging van L. E. Vanmechelen als

hoofd toegevoegden, in plaats van P. L. Mahieu tot dijkwachter aangesteld, en 3° ten gevolge der nieuwe herinrichting van den policie dienst, de benoemingen van Jos^b Peeters, L. H. Verschueren, C. Geenen en J. F. Vanmechelen als toegevoegden.

Aanhoudingen, misdaden en overtredingen.

Sedert den 1ⁿ September 1874 tot den 1ⁿ September 11. heeft onze policie 278 processen-verbaal opgemaakt, te weten.

Voor bedelarij	4
» brandrampen	6
» brandbrieven	2
» hout- en strooiseldieverij	54
» dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten	24
» mishandelingen	25
» misbruik van vertrouwen	4
» insectenetende vogelen te vangen	1
» andere overtredingen aan de gemeente en provinciale reglementen	106
» smaadwoorden	31
» ongelukken	2
» tuischspelen	4
» zinneloozen toestand	4
» aanslag op de zeden	2
» redding van personen	5
» desertie	5
» jachtstrooperij	1

Totaal 278

De ordonnantiën en reglementen worden lamelijk wel nagekomen.

Zelfmoorden.

Wij hebben nogmaals gelukkiglijk op ons grondgebied geene zelfmoorden te betreuren gehad.

Gevangenhuis.

De verandering die het personeel van het gevangenhuis heeft ondergaan, bepaalt zich bij de benoeming van den comptable Mr Knegtel, in vervanging van den heer Wellens.

In het gevangenhuis alhier waren er op 10 September II. 32 gevangenen: 25 van de provincie Antwerpen, 6 van de provincie Brabant en 1 van West-Vlaanderen.

Hulpmiddelen tegen den brand.

Zie ons vorig verslag.

Paspoorten.

Sedert ons laatste verslag zijn er geene buitenland-sche paspoorten door onze inwoners gevraagd geworden.

Sedert 1 September 1874 tot 1 September II., zijn er door ons 8 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Zakboekjes voor werklieden en dienstboden.

Sedert 1 September 1874 tot 1 September II., hebben wij andermaal, in uitvoering van het koninklijk besluit van 10 November 1845, 22 werkboekjes afgeleverd.

Er zijn geene overtredingen ter dezer materie gedurende voormelden tijd bestatigd geworden.

Aanplakking, openbare roepers.

Zonder verandering.

TITEL X

BURGERWACHT, MILICIE, GARNIZOEN

Burgerwacht, plaatselijke inrichting, enz.

Ingevolge eene missive van den heer Minister van binnenlandsche zaken van 20 Juli. ons bij brief van den heer Gouverneur der provincie den 30 der zelfde maand toegekomen, hebben wij de wapening en uitrustings stukken aan dit korps, op de kosten des Staats geleverd, naar het centraal magazijn te Brussel terug gezonden.

Milicie.

BEPAALD AANDEEL.

Het aandeel voor onze stad is voor het loopende jaar op 39 bepaald geworden.

Het getal ingeschrevene lotelingen, niet begrepen, twee lotelingen van hollandsche afkomst, die op den inschrijvingslijst ambtshalve door den Arrondissements Commissaris zijn doorgeschrapt, was 139. Niemand heeft zich wederspannig getoond.

Gevoel der werking van den milicie-raad.

Er zijn wederom dit jaar drie zittingen van den milicie-raad geweest.

GETAL EN REDENEN VAN VRIJ- EN UITSTELLING.

54 Lotelingen, welke dienstplichtige nummers hadden getrokken, zijn hetzij tijdelijk of definitief vrijgesteld, te weten:

Voor lichaamsgebreken	26
» kleinheid van gestalte	5
» broeders in dienst	15
» onderstand van weduwen.	5
» " van weezen	0
Als zijnde eenig kind	7

Totaal. 54

VERDEELING DER LOTELINGEN EN NUMMER-VERWISSELAARS
DER LICHTING VAN 1874

ONDER DE VERSCHILLENDE KORPSSEN VAN HET LEGER.

1 ^e Regiment Artillerie	2
3 ^e » »	2
6 ^e en 7 ^e »	4
» Genie	1
» Grenadiers	1
1 ^e » Lansiers	1
3 ^e » »	1
2 ^e » Jagers	1
2 ^e Linie Regiment	1
3 ^e » »	2
5 ^e » »	6
7 ^e » »	5
14 ^e » »	14
Totaal	59

Er zijn dit jaar 2 reclamen tegen de beslissing van den milicieraad en 3 tegen de vrijstelling van 26 anderen lotelingen gedaan geworden.

De twee reclamanten welke tegen de beslissing van den milicieraad in beroep waren gegaan, zijn voor een jaar uitgesteld; en de vrijgestelde lotelingen waar tegen men had gereklamerd zijn door den revisieraad behandhaafd gebleven.

Van de 139 lotelingen, ingeschrevenen, zijn er :

2 Die alleenlijk kunnen lezen.

16 Welke kunnen lezen en schrijven.

83 Die kunnen lezen, schrijven en rekenen, en

38 Die hoegenaamd geen onderwijs hebben genoten.

Garnizoen casernement.

Nihil.

TITEL XI

OPENBARE BELASTINGEN.

Kadaster.

De werkzaamheden van het kadaster alhier ter stede worden bij aanhoudendheid met de grootste zorg nagegaan en afgewerkt.

Grondbelasting.

De opbrengst der grondbelasting van onze stad voor het loopende jaar bedraagt :

In principaal ten voordeele van den staat . . . fr. 29495,79

OPCENTIEMEN.

1 ^o Voor de provincie.	11	fr. 5241,35
2 ^o Voor de gemeente.	57	» 10915,44

Algemeen totaal. fr. 45653,76

En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 421368,58 en is verdeeld op 975 artikelen.

De *marc le franc*, ten voordeele van den staat, is fr. 0,07 o/o. Ten voordeele van de provincie worden er 11 en voor de stad 37 opcentiemen geheven.

Personeele belastingen.

GETAL DER AANGESLAGENEN.

Onze stad telt 1002 belastingschuldigen.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het gezamenlijke bedrag der kohieren, voor het dienstjaar 1874, bedraagt fr. 43027,33 en is verdeeld als volgt:

Hoofdsom ten voordeele van den staat . . . fr. 20597,11

OPCENTIEMEN

1° Voor den staat.	15	fr.	5939,58
2° Voor de provincie	11	»	2003,74
5° Voor de gemeente	57	»	9707,45
4° Opnemings-kosten		»	42,75

Overeenkomend totaal. fr. 43027,33

Huurwaarde.

De belastbare huurwaarde volgens de kohieren is fr. 142514,00.

Deuren en vensters.

Er zijn in onze stad 9134 deuren en vensters aan de belasting onderworpen, te weten: 1568 à rato van 84^{80/100} en 7566 aan fr. 1,06.

Haardsteden.

Men telt in onze stad 1502 haardsteden, die belasting betalen, te weten: 575 aan fr. 0,85; 568 aan fr. 1,59 en 359 aan fr. 3,71.

Mobiliair.

Het mobiliair is voor eene som van fr. 406934,00 in de kohieren begrepen.

Dienstboden.

332 Dienstboden betalen belasting, te weten: 110, fr. 6,36; 133, fr. 8,48 en 89, fr. 14,84.

Faarden.

Men telt in onze stad 72 paarden die belasting betalen, te weten: 14, fr. 10,60; 42, fr. 15,00, en 16, fr. 42,40.

Patentrecht.

Het getal der patentplichtigen op de kohieren gebracht is 1159.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het bedrag der kohieren, voor het afgelopen dienstjaar 1874 uitvoerbaar verklaard, beloopt:

In hoofdsom . . . fr. 10704,21

OPCENTIEMEN.

1° Voor den staat.	20	fr.	2141,04
2° Voor de provincie	0	»	00,00
3° Voor de gemeente	24	»	2370,22

Algemeen totaal. fr. 15415,47

Slijtrecht op de sterke dranken 1874.

TEN VOORDEELE VAN DE PROVINCIE.

Getal der belastingschuldigen 207.

Bedrag der kohieren . . . fr. 3958,42

Slijtrecht op den tabak 1874.

138 Belastingschuldigen zijn aangeslagen voor fr. 1347,00

Provinciale belasting op de honden.

Voor de provinciale belasting op de honden voor 1874 zijn 415 gewone honden, 44 jachthonden en één windhond aangeslagen.

De heer Rijks-ontvanger heeft van die belasting kunnen inmanen fr^s 2093,00.

Accijnsrechten.

De accijnsrechten in onze stad door den heer rijks-ontvanger gedurende het jaar 1874 ontvangen, beloopen, te weten :

Op de bieren en azijnen	fr. 52594,88
Totaal.	fr. 52594,88
In 1875 was hiervoor ontvangen.	» 50088,48
Verskil in meer.	fr. 2506,40

TITEL XII

OPENBARE WERKEN.

Personoel, regeling van den dienst.

Zonder verandering.

Groote wegen en straten.

De kasseiing van den steenweg van onze stad naar Lille over Gierle, is tot aan het dorp van Gierle voltrokken.

De bedding en de kunstwerken van de derde sectie van genoemden steenweg door den heer Ant. Van Liempt aangenomen voor fr. 18945,00 zijn afgewerkt, tot aan het vereenigingspunt te Lille van den steenweg van Herenthals over Wechelderzande naar Oostmalle.

Wij verhoplen dat men kortelings de kasseiing ervan zal aanbesteden en het toekomstige jaar zullen kunnen melden, dat de lang verlangde baan is voltooid.

Bij voortdoring worden onze buurtwegen goed onderhouden, en de stadswerken, sedert ons laatste verslag uitgevoerd, zijn de volgende :

1° De Hofstraat en de openbare plaats voor het oud hospitaal, is opgehoogd met de aarde welke men met het verlagen der Hannuitstraat, daar heeft kunnen halen.

2° De aardewerken van de Leopoldstraat, doorsnijdende den eigendom van het oud gasthuis, en leidende van de Gasthuisstraat naar de St Antoniusstraat zijn voltooid, en wij zijn voornemens de kasseiingswerken der genoemde straat te ondernemen en 3° het einde van het Papestraatje is verbreed en met kasseien belegd.

Om den afloop der waters in de Paterstraat te vergemakkelijken, heeft men het riool in die straat leidende de waters naar de Meir doen kuisschen en den loop waaraan in vele jaren niets was gedaan, en welke zeer was verzand, goed doen zuiveren.

Eene nieuwe steene brug is er gemaakt op den ouden dijk over de rivier de Aa welke tot eenen onkost van fr. 3588,00 aanleiding heeft gegeven.

De Warandestraat nu aan den staat behoorende is geherkasseid en merkelyk verbeterd.

Stads brandspuitou.

Zie hiervoren den titel stadsbrandmiddelen.

Openbare verlichting. — Verdeeling van de gaz.

Wegens het resultaat van ons gazfabriek hebben wij geene andere aanmerkingen aan te stippen, dan diegene in ons vorig verslag aangehaald. De toestand is dezelfde gebleven.

Wij blijven voortgaan met het gaznet uit te breiden: Dit jaar hebben wij de Warandestraat verbonden met de gazbuizen liggende aan de statie van den ijzeren weg, en wij hebben ook de gaz gelegd in de Gemeentestraat en in de S' Antoniusstraat. Door die inrichting ontvangt de Hofstraat insgelijks eene behoorlijke verlichting.

De proefneming gedaan met een nieuw stelsel van bekken, genaamd Moderator Tackels heeft een goeden uitslag gegeven. Wij zullen beginnen met hier gebruik van te maken op de stads-lantaarns.

De comptabiliteit wordt goed en op de klaarste wijze gehouden.

Markten.

Onze maandelijksche veemarkt wint nog bij voortdoring aan. De markt wordt steeds door kooplieden van alle de provinciën des lands bezocht. In 1874 heeft men 4488 hoornebeesten te koop geveild en meer dan de helft ervan verkocht.

De paardenmarkt blijft onbeduidend.

Voor de asperking van het vee op de markt, heeft het Schepen Collegie, ten einde de beslissing des raads te kunnen uitvoeren, een crediet in de begrooting voor-

gedragen, waarvan men dadelijk, na goedkeuring gebruik zal maken.

Over onze graanmarkt hebben wij geene verandering te melden.

De verpachting der plaatsen in de vleeschhal, heeft voor het loopende jaar fr. 617 opgebracht.

Het slaangeld blijft op onze markten afgeschaff.

Slachthuis.

Zie ons verslag over 1864-1865.

Rivieren en waterloopen.

De zuivering der rivieren en waterloopen is dit jaar, op ons grondgebied, door de groote droogte nogmaals allerbest uitgevoerd.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen.

Het dak van het stadhuis is gedeeltelijk vernieuwd alsook de goten. Hetzelve is nu fraai met olieverw beschilderd en de vloer van de vestibulle is met marbere plaveien belegd.

De overige gemeente gebouwen zijn goed onderhouden.

Opening van plaatsen, nêrwe straten, wegen en waterloopen.

Er is in onze stad sedert ons laatste verslag, eene nieuwe straat geopend, namelijk die leidende van de Gasthuisstraat naar de S' Antoniusstraat, en waaraan wij de benaming hebben gegeven van: Leopoldstraat.

De plans van de ontworpe onderaardsche riool, om een gedeelte der waters van de Paterstraat langs het Beggijnestraatje naar den loop aan het Reggijnhof af te leiden, zijn reeds door Mr de Gouverneur der provincie aan het advies van de hoofdbeamten van bruggen en wegen verzonden.

Bijzondere bouwingen.

Buiten de groote veranderingen en merkelijke verbeteringen in en buiten onze stad gedaan, zijn er sedert 1 September 1874 tot 1 September 11., twee nieuwe fabrieken gemaakt en 51 nieuwe huizen gebouwd en in opbouw.

TITEL XIII

LANDBOUW.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Zie ons verslag over 1868.

Staat van den oogst.

Over den oogst op ons grondgebied hebben wij niet te klagen, wel is waar dat het koren (rogge) in het algemeen weinig strooi en gevolgentlijk minder graan, dan in een gewoon jaar, heeft opgebracht, maar integendeel heeft de tarwe eenen bijzonderen goeden oogst gegeven.

De hoedanigheid van de rogge laat te wenschen over, maar die van de tarwe is goed.

Gemelde granen geven eenen goeden scheut en zijn droog ingeschuurd.

Koolzaad is er om zoo te zeggen geen gewonnen. Het op veld geplante zaad is meest al groen afgesneden, als zijnde de bloem verwelkt en onvruchtbaar geworden.

De haver heeft eenen buitengewonen oogst opgeleverd, en is van goede hoedanigheid.

Boekweit is er veel gewonnen, en ook met het schoon droog weder gezolderd.

De klaver, voederplanten en het hooi hebben maar eenen slechten opbrengst gegeven. De toemaat, daarentegen is goed gewassen, en bijzonder goed ingeschuurd, jammer maar dat de landbouwers, door gebrek aan voeder, er veel groen hebben moeten afmaaien.

Ofschoon de speurrie maar eenen gewonen oogst beoefde, kan men zeggen dat de rapen, die goed gemest, gedund en gehakt zijn, veel zullen opbrengen.

Aangaande den aardappelooft moeten wij bekennen, dat deze op ons grondgebied niet zoo veel geeft als het verleden jaar; de hoedanigheid ervan is ook niet zoo goed, wij denken dit te moeten toeschrijven aan de heete dagen op het einde van juli en in het begin van augusti, welke den wasdom hebben gekrenkt en de vrucht al te vroeg doen rijpen.

Van de ziekte moeten wij, even als het verleden jaar, geene melding maken.

Opbrengsten.

Men berekent dat de volgende granen, zaden, enz. per hectare, middelmatig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten: 1° het koren (rogge) 19 hectoliters; 2° de tarwe 28 hectoliters; 3° de wintergerst 25 hectoliters; 4° de boekweit 28 hectoliters; 5° de haver 41 hectoliters en 6° de aardappelen 180 hectoliters.

Over ons aangenomen stelsel tot het berekenen der voormelde opbrengsten, zie ons vorig verslag van 1866-1867.

Bepantingen en ontginnngen.

Over de bepantingen en ontginnngen zie men ons vorig verslag.

Er zijn alhier ter stede drie conferentiën op 13 en 28 December en 24 Januari ll. gegeven. De eerste door den heer Reypens, voorzitter der landbouwfafdeeling te Duffel over de bereiding der gronden voor de moeskruiden en het middel om goede opbrengsten te bekomen; De tweede door den heer De Roover, leeraar hovenier in de hofbouwschool van 't Gouvernement te Vilvoorden, over de moeshoevenierderij en de derde door den heer Boelen, landbouwer te Raevens, over de vlasteelt. Deze conferentiën hebben bij het publiek namelijk bij de hoveniers veel bijval gehad.

Staat van de paarden en het vee, opnemng verbetering der rassen, veeziekte.

Over den staat der paarden en van het vee, zie men onze verslagen van 1873-1874.

Veeartsenijdienst.

Zie ons verslag over 1872-1873.

Prijskamp voor de paarden, vee, pluimgedferte en landbouw-voortbrengselen.

De prijskamp welke op den 11^e, 12^e en 13^e 8er 1874 alhier ter stede plaats had, heeft andermaal de verwachting van iedereen overtroffen, en is wederom met den besten uitslag bekroond geweest. Dezelve had vele landbouwers en andere personen uitgelokt om onzestad te bezoeken en het nieuw gasthuis te zien, in welk

prachtig gebouw eene lange gaanderij was ingericht om de hof- en landvruchten ten toon te stellen.

Vele aanwezige vreemdelingen op den prijskamp waren over hunne reis voldaan, en zijn huiswaarts gekeerd met de overtuiging dat: de *Kempen* met hof en landbouw voortbrengsels, alsook met paarden en vee met de andere provinciën des lands kan kampen.

De landbouw commissie van de afdeeling Turnhout had ook het goed gedacht gehad, van drie premiën toe te kennen aan de landbouwersknechten, die eenen langen tijd van jaren bij eën en denzelfden meester trouw hadden gediend, welke goede hoedanigheid er thans maar weinige meer bezitten.

Genoemde Commissie had insgelijks zeven prijzen vergund aan de landbouwers, voor de zuiverste stallen, iets wat zoo heilzaam is voor de gezondheid van het vee.

De jury die samengesteld was uit de heeren Borrewater en Gabriëls van Merxem, Ulens van Schooten, Reypens van Duffel, en Deroover van Vilvoorde; Cools van Minderhout, De Backer en Pittoors, veeartsen, en andere van de plaats, hebben de volgende prijzen toegekend, namelijk:

Aan de landbouwersknechten voor bunnen langen en getrouwen dienst:

- 1^e Prijs J. Van Hemeldonck, bij Stynen te Oud Turnhout, 50 fr.
- 2^e » Van der Veken, bij Wens te Oud-Turnhout, 40 fr.
- 3^e » J. Hermans, bij Spruyt, Vosselaar, 30 fr.

Prijzen voor de zuiverste stallen:

- 1^e en 2^e prijs niet toegekend.
- 3^e Prijs J. Dierckx, in den *Hert* te Oud Turnhout, 30 fr.
- 4^e » Van Gestel, *Duifhuis*, Turnhout, 25 fr.
- 5^e » G. Van Loon, te Oud Turnhout, 20 fr.

6° Prijs Kinderen Vues, Schuerhoven, 15 fr.

7° » J. B. Borghs, Oud Turnhout; en Lauwers, Papenbrugge, ieder 10 fr.

Voor *hengsten* boven de 3 jaren, 1° prijs M. Diels van Beersse, 20 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Van Eynde van Vosselaar, zilveren medalie.

Merriën boven de 3 jaren, 1° prijs M. Van Troost van Beersse, 20 fr. en zilver med. 2° prijs M. Hannoset, Graatakker, Turnhout, zilveren medalie; eervolle melding J. B. Van der Heyden van Turnhout, zilveren medalie.

Id.-met *veulens* onder 1 jaar, prijs M. Schuermans van Merxplas, 20 fr. en zilveren medalie. Eerv. meld. M. Adr. Van Deun, van Schuerhoven, zilver med.

Ruinen boven de 3 jaren, 1° prijs M. Fr. Versteylen, brouwer, 20 fr. en zilveren med. 2° prijs M. Hoskens van Oud Turnhout. zilver medalie.

Veulens onder de 3 jaar, 1° prijs M. Jos. Borghs van Turnhout, 20 fr. en zilver medalie, 2° prijs M. Ferd. Luyckx van Oud Turnhout; zilver med. Eervolle melding M. Jos. Borghs, zilver medalie.

Buiten konkoers. M. Em. Caron, zilver med. M. Van Broeckhoven, zilveren medalie en M. Goos van Beersse, zilveren medalie.

Stieren het meeste voordeel voor den landbouw aanbiedende; enige prijs M. De Proost van Oud-Turnhout, 30 fr. en zilveren medalie.

Koelen het meeste voordeel voor den landbouw aanbiedende; 1° prijs eerwaarde paters Jezuïeten van Turnhout, 30 fr. en zilver med. 2° prijs mad. Van Genechten, 15 fr. en bronzen medalie, 3° prijs M. Jos. Borghs, 10 fr. en bronzen medalie.

Vaarzen (A) kalfdragende, van 18 maanden of hebbende 2 tanden; (B) van 3 jaren of hebbende 4 tanden,

nooit gekalfd hebbende, 1° prijs M. Proost van Vosselaar, 20 fr. en zilver medalie, 2° prijs M. Van Herck, Castelyn, zilveren med., 3° prijs M. G. Leysen van Turnhout, zilver med.

Ossen het meeste voordeel voor den landbouw aanbiedende, 1° prijs M. Lauwers van Papenbrugge, 20 fr. en zilveren med., 2° prijs M. H. Flerackers van Turnhout. 15 fr. en bronzen medalie.

Ossen de vetste voor de slachterij, prijs M. Wouters van Thielen, voor J. B. Crols van Turnhout, 20 fr. en zilveren medalie. Eervolle melding J. Bolsius van Turnhout, zilveren medalie.

Hoornvee de schoonste verzameling aan een eigenaar toebehoorende en ten minste 5 stuks uitmakende, prijs mad. Dufour te Turnhout, 20 fr. en zilveren medalie.

Varkens. 1° prijs Michiels van Sevendonck, 20 fr. en bronzen medalie, 2° prijs M. Faes Victoriestraat, 10 fr. en bronzen medalie.

Beeren, prijs Smolderen van Raevens (baron Coppens), 10 fr. en zilveren medalie.

Varkens, de vetste, prijs Stillekens van Turnhout, 15 fr. en zilveren medalie.

*Schape*n, inlandsch en kempisch, ras, 10 schape met of zonder ram, prijs Keyzer, 20 fr. en zilveren medalie.

Id. *Hamelschape*n, 10 stuks, prijs Schillebeekx van Schoonbroeck, 20 fr. en bronzen medalie.

*Melkschape*n, prijs M. G. Van Pelt, 5 fr. en zilveren medalie.

Bokken, prijs Louis Bertels van Raevens, 5 fr. en zilveren medalie.

Geiten, prijs J. B. Crols van Turnhout, 5 fr. en zilveren medalie.

Hoenders, kempisch ras, 1 haan en 4 hoenders, 1° pr.

Ferd. Luyckx, Heieinde, 10 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Ch. Steenackers van Turnhout, zilveren med., 3° prijs M. Keuppens van Papenbrugge en M. Em. Caron van Turnhout, ieder eene bronzen medalie.

Hoenders, vreemd ras, 1 haan en 4 hoenders, 1° pr. M. Ch. Steenackers van Turnhout, 10 fr. en zilv. med. 2° M. Ch. Steenackers van Turnhout, bronzen medalie.

Voor de schoonste verzameling *hoenders*, prijs M. Ch. Steenackers, van Turnhout, zilveren medalie.

Verzameling van *pluimgedierte* voor *basse-cour*, prijs M. R. Bruggeman van Turnhout, zilveren medalie.

Voor de schoonste verzameling *duiven*, prijs Em. Caron, van Turnhout, eene zilveren medalie.

Tarwe, 1 schoof van 20 centimeters dikte en 1 liter zuiver graan, 1° prijs M. Struyf van Ranst, 10 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Pauwels van Koningshoyck, eene bronzen medalie.

Rogge, 1 schoof van 20 centimeters dikte en 1 liter zuiver graan, 1° prijs mad. Van Genechten van Turnhout, 10 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Van Bael van Turnhout, eene bronzen medalie.

Boekweit, 1 schoof van 20 centimeters dikte en 1 liter zuiver graan, prijs M. Struyf voorn., 5 fr. en zilv. medalie.

Haver, 1 schoof van 20 centimeters dikte en 1 liter zuiver graan, 1° prijs mad. Van Genechten, 10 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Van Bael voornoemd, 5 fr. en bronzen medalie.

Sloorzaad 1 schoof van 20 centimeters dikte en 1 liter zuiver zaad, prijs M. Pauwels voorn., zilveren medalie.

Vlas, natuurlijk met de bollen, bussel van 25 centimeters dikte, prijs MM. Vertongen van Hamme en Struyf voorn., elk eene zilveren medalie.

Hooi, 1/2 kilog. prijs M. Van Bael voorn., 5 fr. en zilveren medalie.

Speurrie, 1/2 kilog. (gedroogd), prijs M. Jos. Borghs, van Turnhout. 5 fr. en bronzen medalie.

Klaver, 1/2 kilog. (gedroogd), 1° prijs M. Struyf voorn., 5 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Pauwels voorn., bronzen medalie.

Aardappelen (schoonste verzameling) 1° prijs Fr. Bastiaensen van Turnhout, 10 fr. en zilveren medalie, 2° prijs Fr. Vues van Turnhout, zilveren medalie, 3° prijs M. Bruggeman, voorn., bronzen medalie. Eervolle melding M. Van den Bosch van Turnhout en M. Struyf voorn., elk eene bronzen medalie.

Rapen (schoonste verzameling), 1° prijs M. Jos. Borghs, voorn., 5 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Eg. Hendrickx van Turnhout, bronzen medalie.

Beetpeën (schoonste verzameling), 1° prijs mad. Van Genechten voorn., zilveren medalie, 2° prijs M. J. Roest van Turnhout, bronzen medalie.

Veldpeën of wortels (schoonste verzameling), 1° prijs mad. Van Genechten, voorn., 5 fr. en zilveren medalie, 2° de eerwaarde Pater's Jezuïeten, bronzen medalie.

Koolrapen, Rutabaga (schoonste verzameling), 1° prijs M. J. Roest voorn., 5 fr. en zilveren medalie, 2° prijs M. Jos. Borghs, voorn., bronzen medalie.

Voor de schoonste verzameling van *moeskruïden* van alle slag, 1° prijs M. Jacq. Van Dooren van Turnhout, zilveren medalie, 2° prijs M. J. Roest voorn., zilveren medalie, 3° prijs M. Tubbax van Turnhout, bronzen medalie.

Voor de schoonste verzameling van *koolen*, 1° prijs de EE. PP. Jezuïeten, zilveren medalie, 2° prijs M. Jacq. Van Dooren voorn., zilveren medalie, 3° prijs M. J. Roest voorn., bronzen medalie.

Voor de schoonste verzameling van *knol- en wortelgewassen*, 1° prijs niet toegekend, 2° prijs M. J. Roest voorn., zilveren medalie, 3° prijs niet toegekend.

Prijs buiten konkoers voor *boonen* en *erwten* aan M. J. Roest voorn., zilveren medalie.

Spaansche tarwe. Prijs M. Jacq. Van Dooren voorn., zilveren medalie.

Vogelzaad. Prijs M. Van de Plas van Turnhout, zilveren medalie.

Hop. Prijs Henri Hendrickx van Turnhout, zilveren medalie.

Voor de schoonste verzameling van *hopperen* (ten minste tien soorten), 1° prijs M. Fr. Stroybant, van Turnhout, zilveren medalie, 2° prijs M. Victor Dockx van Turnhout, bronzen medalie. Eervolle melding M. De Meyer van Turnhout, bronzen medalie.

Voor de schoonste verzameling van *appelen* (ten minste tien soorten), 1° prijs M. Van Genechten, rustend voorzitter, zilveren medalie, 2° prijs M. Van der Heyden van Turnhout, zilveren medalie.

Voor de schoonste verzameling van *fruit* van alle slach, 1° prijs M. Alph. Boone van Turnhout, zilveren medalie, 2° prijs M. Tubbax voorn., zilveren medalie, 3° prijs M. Henri Dierckx van Turnhout, bronzen medalie, 4° prijs mad. Van Genechten, voorn., bronzen medalie, 5° prijs mad. Van Hulsel van Turnhout, bronzen medalie.

Druiven. Prijs M. Florent Van Hal van Turnhout, zilveren medalie.

TITEL XIV

Nijverheids-inrichtingen, stoomwerktuigen
ongezonde en gevaarlijke fabrieken, onderzoeken
van commodo en incommodo.

De nijverheids-inrichtingen in onze stad hebben eene verandering ondergaan, namelijk het oprichten van eene houtzagerij met den stoom.

Fabrieken die men wezenlijk als gevaarlijk mag opgeven, of zeer ongezond zijn, bestaan hier ter stede niet.

Tien onderzoeken van *commodo* of *incommodo* hebben er sedert den 1ⁿ September 1874, tot den 1ⁿ September 11. plaats gehad, te weten: 1 voor het oprichten van een tabaksdroogerij, 1 voor het maken van eene smis, 3 voor het maken van een bak-oven, 1 voor het maken van chicoreefabriek, 1 voor de oprichting eener houtzagerij, 2 voor fabrieken, werkende met stoomwerktuigen en een voor het maken van eenen beirput.

Beweging van den handel op de vaart.

De aanvoer van bouw- en meststoffen en de uitvoer van brandhout en palen voor de koolmijnen blijft nog jaarlijks vermeerderen. Door de afwerking en de opening van de tweede sectie der vaart van onze stad op Antwerpen zal den handel hierin nog vergrooten.

De verzendingen van kalk voor den landbouw naar de de omliggende dorpen, is onbeduidend geworden.

De slijting van steenkolen blijft insgelijks voor de opgegevene redenen in ons verslag van 1869, verminderen.

Openbare vervoermiddelen.

De verandering welke wij hier van hebben te melden is de inrichting van eenen geregelden dienst van twee vrachtschuiten van Turnhout op Antwerpen.

Jaarmerkten.

Zie ons verslag over 1847-1848.

Prijs der granen.

De middelbare prijs der granen op onze markt verkocht, is geweest per 100 kilogramms.

	TARWE	ROGGE	BOEKWEIT
In 1874 . . .	fr. 00,00	fr. 26,63	fr. 00,00
In 1873 . . .	» 00,00	» 21,60	» 00,00

Verskil in: meer fr. 00,00 fr. 5,03 fr. 00,00

Bij voortdoring wordt er op onze markt om zoo te zeggen geene tarwe noch boekweitgraan meer verkocht.

Prijs der boter.

De laagste prijs, waaraan de boter, per kologram, op onze markt sedert 1 September 1874 tot 1 September 11. is verkocht geweest, was fr. 2,48 en de hoogste fr. 3,80.

Broodzetting.

Zie vorig. verslag over 1870-1871

Rechtbank.

Wij hebben deswege, sedert ons laatste verslag, van geene verandering gewag te maken.

Kamer van koophandel, nijverheidstoestand, enz.

De kamers van koophandel zijn door de wet van 11 juni jongstleden afgeschaff.

Zoowel als de groote handel onzer stad nog steeds verbeterd, blijft de kleine koophandel verminderen.

De nijverheidstoestand van de fabricatie van tijken is min of meer kwijnend.

Dien van de zwarte kanten is een weinig verbeterd, en den uitvoer van de gewone witte kanten, welke men veel voor Holland werkt is niet druk maar ook niet slecht.

De fabricatie van lijwaden en kuiperskatoenen is omtrent hetzelfde gebleven.

De verzending van sommige voortbrengsels van onze fabriken van gekleurd papier, kaartmakerijen enz. enz. welke in den beginne van dit jaar waren verminderd, heeft sedert eenigen tijd hernomen.

Onze twee garen en linnen bleekerijen hebben dit jaar veel gebleekt.

Het vertier van onze brouwerijen is vergroot.

Dat van onze zout-en-zeepziederij blijft nagenoeg het zelfde.

Onze huidevetterijen blijven het zelfde getal werklieden bezigen.

Sedert ons laatste verslag zijn er in onze stad geene verklaringen of opschorsingen van betaling of bankbreuken gedaan.

Evenals in vorige jaren, laten wij eenige historische aanteekeningen van de drie laatste eeuwen, door onzen secretaris opgesteld, volgen.

Ten-slote, Mijne Heeren, leggen wij ter tafel tot UEd. naricht, ingevolge den zin der gemeente-wet, het door ons opgemaakt ontwerp van de stedelijke begrooting voor 1876 hetwelk wij aan uwe beraming onderwerpen.

Wij verhoplen dat UEd. ons nogmaals vertrouwelijk, voor al wat stads belang en burger welzijn aangaat, zult ondersteunen.

Aldus gedaan en voorgelezen in de openbare zitting van den gemeente-raad te Turnhout, den 4 October 1875.

Ter ordonnantie :
DE SECRETARIS,
P. J. HEVELMANS.

DE BURGEMEESTER,
J. A. C. HOEFNAGELS.

VERSCHILLENDE VOORWERPEN.

1575

De Spanjarden door hoogmoed opgeblazen over de overwinning door Sanchio Davilla op het leger van de gebroeders van den prins van Oranje, waarvan wij het verledene jaar gewaagden, ondernamen vervolgens de belegering der stad Leiden in 1574.

Over dit gedenkwaardig, afgrijselijk en langdurig beleg, door Bor en andere geschiedschrijvers omstandig verhaald, zullen wij slechts korthedshalve aanhalen: den heldenmoed der burgeren die alle voorstellen der heeren Gouverneurs De la Noy en Liques en van de belegers afwezen, niet tegenstaande zij aan broodgebrek leden, met paardenvleesch, honden, katten en bladeren van de boomen zich moesten voeden. Zij antwoordden aan de eersten, met het volgende latijnsch gedicht: *Fistula dulce canit voluerem com decepit Auceps.*

Dit wil zeggen: Dat de vogelvanger zoetjes op zijn fluitje speelt als hij den vogel wilt vangen.

En aan de belegeraars dat « *zoo lang, zij twee armen
aan het lijf hadden zij éénen konden opeten, en den
anderen zouden gebruiken om hunne vrijheid te be-
schermen.* »

Evenwel door den hongersnood gepraamd smeekten later de inwoners de Stedelijke Overheden van de stad over te geven, en wendde zich miltziek geworden met dreigend geschreeuw tot dezen einde bij de burgemeester Pieter Adriaans zoon Vandewerve, maar de standvastige wethouder liet zich niet verschrikken, en antwoordde te midden der opstandelingen: « weest indachtig » dat ik gezworen heb de stad te zullen verdedigen tot » den dood toe, en met Gods genade zal ik mijnen » eed getrouw zijn. Wij moeten allen eens sterven, en » het scheelt mij niet of ik sterve door 's vijands handen of door de uwe. Indien ik u baat kan toebren- » gen door mijne dood, neemt mijn lichaam en snijdt » het in stukken; maar praamt mij niet iets te doen » dat mij onteeren zou. » Deze manhaftige taal bereikte haar doel, en stilde de driften. (1)

Ondertusschen werd Leiden op eene onverwachte wijze ontzet met de dijken door te steken en het kamp der belegeraars door de baren der Noordzee onder water te zetten en een groot getal Spanjaarden te versmooren.

Prins Willem van Oranje had meer dan 200 platte voorraadschepen met twee stukken kanon van voren in gereedheid met 800 zeeuwsche matrozen, die op hunne hoeden het opschrift droegen: *Liever den Turk dienen als den Paus en den Spanjaard.* Met deze schepen en manschappen bracht men over de verdronken landen levensmiddelen en onderstand in de stad. Deze vloot

(1) Zie de Vaderlandsche historie van Kanonik David.

was aangevoerd door den Admiraal Louis Boisot die van allen kanten de Spaansche aanrande welke de overstroming trachtte te ontvluchten.

De 4 October, was prins Willem in persoon te Leiden, verheffende hoogelijk de wethouderschap en burgerij over het kloekmoedig doorstaan van zooveel jammers en gevaars, en belovende het gegeven voorbeeld aan hen en aan hunne nakomelingen te zullen vergelden. Ten dien einde liet hij de Leidenaars kiezen tusschen vrijheid van tollen gedurende eenige jaren of de oprichting eener hoogeschool in hunne stad. Zij hadden het goed verstand van den voorkeur te geven aan eene blijvende en duurzame weldaad, zoodat, het jaar daarna, de Leidsche Akademie tot stand kwam, die sedert zoo vermaard is geworden door heel Europa heen, en heden nog bestaat. (1)

Door gemeld beleg en andere heirtochten naar Holland werden de Kempen gedurig zoo als wij hebben gezegd in 1574 en 1575 met 's konings soldaten, die nu naar voornoemd land trokken of weder naar Antwerpen en andere steden van Brabant kwamen, overlast en gekneveld.

En ofschoon de Turnhoutsche wethouders alles beproefden om de vrijheid van militaire inkwartieringen, knevelarij en lasten te bevrijden, waarin zij met vereering en aan de militaire en burgerlijke overheden te doen, dikwijls hun doel mochten bereiken, konden zij echter altoos hierin niet gelukken, alhoewel omkooperij dien tijd geen zonde scheen te zijn.

Wij laten hier na bijwijze van staat volgen de militaire logementen en vereeringen, die in het jaar 1575 plaats hadden.

(1) Zie de Vaderlandsche historie van Kanonik David.

DATUM der KOMST	OMSCHRIJVING DER GELOGEERDE TROEPEN EN ANDERE.	VERTEERDE KOSTEN TEN LASTE DER VRIJHEID
4 Feb. 1573	Zeker convoi van Spanjaarden begeleidende wagens en karren met geld, poeder, laken en andere munitie naar het leger in Holland	rinsg. st
50 Maart	Idem vergezellende M ^r Bally Gouverneur van Vriesland	500-8-1 blank
4 April	Idem duitsche soldaten trekkende naar Antwerpen	78-12
15 id.	34 ruiteren van de compagnie van Antonio Damlos, met hen hebbende twee gevangenen van Eindhoven, trekkende naar Antwerpen	22-6-1
9 Mei	Zeker convoi van Spanjaarden komende van Antwerpen met drie wagens geld trekkende naar Holland	14-15-1
24 id.	Idem Spaansche ruiteren van der bende van Antonio Damlos, geleidende zeker Italiaansch kapitein gevangen naar Antwerpen.	116-15
27 id. 22 en 23 Juni	Door de vryheid getrokken en binnen de zelve gelogeerd drie verschillende convoien begeleidende karren met geld, kruit en lood met veel soldaten Spanjaarden en Duitschen gekomen verschillende Carobyns (karabiniers) van het regiment van Mondragon, zoo te paard als te voet, ten bevele van Cigognij gethalende.	47-7-1 oord
6 Juli	Omtrent 50 Spaansche en 70 Duitsche soldaten met 40 wagens geladen zoo niet geld als met poeder komende van Antwerpen en trekkende naar het leger bij Bueren.	278-11-1 id.
8 id.	Een vendel voetknechten van den Colonel graaf Hanibal, daar oversten af was zijnen eersten luitenant met nog omtrent 40 Spanjaarden, zoo ruiteren als knechten en 50 wagens met poeder en amunitie trekkende naar Holland	188-8
13 id.	Een ander convoi met 50 wagens met amunitie van kruit, en 78 leghe (losse) paarden, tot den geschutte, daarbij was M ^r Vantorlon en ander beeren	185-15-1 bl.
		248-8-1 id.
		100-4-1 id.

DATUM der KOMST	OMSCHRIJVING DER GELOGEERDE TROEPEN EN ANDERE	VERTEERDE KOSTEN ten laste DER VRIJHEID
20 en 20 Juli	Twee convoien van Spaansche ruiteren trekkende van Antwerpen naar den Bossche	rinsg. st
6 Augusti 14 en 23 id.	34 Spaansche soldaten te paard van de garde van zijne Excellentie en 15 buschietters met andere convoyeurs	155-11-1 oord
5 September	40 soldaten te paard van de voornoemde garde met kapitein Juliaan Romero.	221-18-1 bl.
23 id.	De bende ligte paarden van Messire Mutio Pagino komende met 120 paarden van Holland en trekkende naar Antwerpen.	151-9
28 id.	Idem van Georgio Musacco, met nog 120 duitsche schutters begeleidende geld, komende van Antwerpen en trekkende naar Holland	241-5
21 October	De Drossaerd van Brabant met zijne paarden en voetknechten	247,15
22 id.	Gekomen kapitein Juliaan Romero, Maistre del Campo, en de Alonzo Lopes Gallis kolonel van zeker Waalsche soldaten met hunnen trein	68-3
28 id.	Zeker convoi met geld en laken, komende van Antwerpen en trekkende naar Holland met 40 ruiteren te paard en 40 schutters te voet	141-6
41 November	Twee vendelen Spanjaarden van het regiment van Maistre dee Campo Baldea, geheel en La turea del a ligna, daar af de vijf vendelen binnen deze vrijheid zijn gemonster met nog twee vendelen knechten.	117-12
18 id.	54 ruiteren van de garde van Zijne Excellentie (de Gouverneur-Generaal) met geld en zijn wedergekeerd.	809-3-1 oord
18 December	20 id id id id begeleidende M ^r de president Sashont	116-8
30 id.	Zeker convoi Spanjaarden met geld.	116-15
		51-10

De gedane vereeringen, ter aanbeveling van de vrijheid die men hier niet geheelijk kan opsommen, waren namelijk :

	HIER VOOR BETAALD rinsg. st
Aan Cigony, Vetolly, Juliaan Romero	
en ander Kapiteinen:	
» hazen, patrijzen en ander wildbraad id id 8 koppelen patrijzen	53-1
en 4 koppelen sneppen id id verschillend wild.	5-10 55
Aan M ^r Dassonville, de president Sasbout	
en Secretaris Berthy, ieder 1 vet schaap	21-4
» de huisvrouw van Cigogny te Brussel, twee tijken	15-2
» haren man 5 koppelen patrijzen	1-19
» de huisvrouw van M ^r Maes, raad van Braband, voor verteer en bewezenen diensten door haren man	31-16
» de zelve in twee reizen gezonden 176 ponden boter	24-17
Voor het vrijhouden in den Engel van	
M ^r Van Kyntschot, advocaat in den raad van Braband met zijne huisvrouw, de prokureur gene- raal met zijne huisvrouw, en zijnen substituut M ^r Jaspar Van Kyntschot en meer andere, voor hunnen wilkom onthaald en getrakteerd, en ook de schepen van Herenthals komende al- hier voor gemeene landszaken	27-1
Aan den Schout Van Weerd Otto Thoreel,	
kommissaris van de overgeblevene duitsche knechten van Oversteyn trek- kende uit Antwerpen de Kempen in, om uit Turnhout te blijven	40-4
» Alonzo de Vergas en Kommissaris	
Blommaert 14 koppelen patrijzen.	8-8
» de Bassingen en Benthly 2 vette schapen	21-10
» Lamotte elf koppelen kapuiuen en een koppel konijnen	10-13
» M ^r Jan Hövelmans raadsheer in den	
raad van Braband vrijgehouden	2-4
» de bende van Antonio Pegas die hier in garnizoen had gelegen	20
» de carobyns (karabiniers) van Mon- dragon voor hun verteer	157-13
» Verschillende veldversten wijnen ge- schonken voor	1087-13

Behalve de bedden en sargiën, die men voor de waalsche knechten van het regiment Floyon te Breda, en de haver, die men volgens een streng bevel van Jeronimo de Roda te Antwerpen had moeten leveren, moest men nog honderd zware eiken boomen uit het Grootenhouts bosch doen bewerken en naar Breda vervoeren, voor oorlogschepen te maken.

De gezworen wacht (Arequebusiers) waarvan wij in het verslag van 1873 gewagen, bestond nog altijd. En zelfs om de vrijbuiters en andere kwaaddoeners die zich te Ael op den dijk nestelden, af te keeren, ondersteunden men het dorp Poppel met geld en ook met deze wacht, (1) genoemde wacht werd ook bijwijlen gemonsterd.

Voor het vervolgen, opzoeken en gevangen nemen en bewaren van de huisvrouw van een inwoner, had men voor het gedronken bier door de wakers 17 rinsgulden 4 stuivers uitgegeven. Van de misdaad der vrouw is geen gewag gemaakt. Zij werd in de Thielenheide aan de galg opgehangen.

Om den waren toestand der vrijheid Turnhout dier tijd te kunnen beoordeelen en beseffen, behoeft men slechts de bijdragen Litt^a B en C te lezen. In de bijdrage C ziet men dat de goede burgers, meest oude schepenen, burgemeesters, aalmoesniers, gasthuismeesters, heiligegeestmeesters, kerkmeesters, kapelmeesters en andere een vertoogsschrift van de wethouders aan het staatsbestuur gezonden, oudersteunden en aanbevolen, ten einde de vrijheid gemachtigd zoude worden een octrooi-recht op de bieren en op de wijnen te heffen. Wij deelen dit stuk letterlijk mede, eensdeels: omdat men hedendaags moeilijk aan zooveel vaderlandschliefe zou gelooven, en de burgers, die betaling van lasten vragen, die nog niet in zwang waren, als onnoozele zoude aan-

(1) Zie bijdrage Litt^a A.

zien; en anderdeels om de aartsvaderlijke familie namen van sommige onzer inwoners, die alstoen reeds bestonden te doen kennen. Men zal daar in ook bemerken dat die voorvaderlijke familiën meest voortspruiten van landbouwers, die hun geboorte grond hebben bewerkt en met hun zweet besproeid.

Het bekomen octroi onder Litt^a C herhaald om zoo te zeggen, den inhoud van het gemeld vertoogschrift der wethouders, en waarin deze beloogen: dat door den langdurigen inlandschen oorlog, beroerte, het onderhouden van allerhande krijgsvolk, mits gaders door de gewone vervoeringen van geld, grof geschut, poeder en ander oorlogsbehoefte naar Holland en elders voor 's konings dienst menigvuldiglijk door Turnhout werden gezonden; dat door het voortdurend onderhouden van 80 arquebusiers (gezwore wakers) op vrijheids kost en last ter bescherming zoo wel van de geestelijke als andere personen, sedert het innemen van Geertruidenberg; en nog door de afgrijpselijke pest die de vrijheid in 1571 had geteisterd, zoo zeer in den grond was bedorven (verarmoed) dat het aan de inwoners niet mogelijk was langer hunne huisvrouwen, kinderen en familiën te onderhouden; daarenboven dat de vrijheid nog vele duizenden ten achteren, moest betalen, en in de twee laatste jaren 38 duizend rinsguldens schade had gehad; eindelijk dat de wethouders geen raad of middelen ter wereld meer wisten te vinden om hunne schulden te voldoen, en daarom de machtiging verzochten om een Octroirecht op de bieren en de wijnen te heffen.

Het volgende verlangde octroirecht werd verleend den 13 October 1573, te weten:

1 ^o Voor een aam Turnhouts bier, het beste van den hoogsten prijs, dat in de tavernen (herbergen) getapt en aan den prijs van een stuiver of blank den pot gedronken zoude worden, moest men aan de vrijheid betalen	4	stuivers
2 ^o Idem bieren van een halven stuiver den pot	2	id.
3 ^o Idem die van minderen prijs, bleven ten gerieve van de schamele ingezetenen teenemaal vrij onbelast	0	id.
4 ^o Idem bieren buiten Turnhout gebrouwen, en binnen de vrijheid gedronken, zoude geven per aam	12	id.
5 ^o Voor elke aam wijn	20	id.

Overigens mocht men dit octroirecht verpachten en formaliteiten doen nakomen om bedriegers en onwilligen te bestraffen.

1675

Den ontstanen oorlog volharde en terwijl de spaanschen en de franschen in Siciliën streden, deden de keizerlijken en de franschen het niet minder op den Rhijn in de omstreken van Strasburg.

Er hadden daar verschillende kleine gevechten plaats, waarin nu de eene en dan de andere partij overwon.

Montecuculi en Turenne vermoeide hunne troepen met op en terugtochten te doen zonder tot een veldslag te komen, zich vergenoegende met het innemen van kleine steden van weinig belang. Nogtans de graaf d'Estrades gelukte een garnizoen in Luik te brengen, terwijl keizer Leopold met een openbaar plakaat den 16 januari 1675 de inneming van Dinant en Hui goedkeurde, en het prinsdom van Luik aan het keizerrijk vereenigde om dat men zich niet tegen Frankrijk verklaarden.

De hollanders verlangden des te meerder deze verklaring, omdat het voor hen moeilijk was Maastricht te belegeren als Luik hun belangen niet ondersteunde. Keizer Leopold zond om dit doel te bereiken de kardinaal van Baden, die er kanonik was, bij den baron de Vierset, gouverneur van het kasteel, om hem in het voordeel der bondgenoten te winnen; maar den baron bedroog den prelaat met schoone beloften, en verkocht ondertusschen het kasteel aan den graaf d'Estrades die er een fransch garnizoen in bracht.

Middelertwyl dat dit geschiedde, bevoel de gouverneur dezes lands, de hertog de la Villa Hermosa in naam van Z. M. de zeven kwartieren van Antwerpen den 19 februari de levering van zes maanden fouragie voor de artillerie, die zij aan den gouverneur de Monterey voor de bevrijding des lands hadden toegestaan.

Hen tevens waarschuwende, dat bij gebrek van levering hij verplicht zoude wezen van de genoemde artillerie te laten fourageren om haar te kunnen behouden, hetwelk niet alleen grooten ondiensst aan Z. M. maar het bederf van het platte land, dat hij verlangde te bewaren, zoude veroorzaken. (1)

Den 23^e van de zelfde maand werd aan de magistraten van het land van Turnhout, op boete, in eigen naam van 100 gulden bevolen van binnen de acht dagen aan den Intendent van de provincie op te geven hoeveel zij voor *contributiën*, *saue garden* en andere *impositiën* of *executiën* op wat titel ook, aan den vijand hadden betaald, of nog moesten betalen; en tot de vierdubbele of andere willekeurige straf te dwingen indien die opgaaf niet met de waarheid overeenstemde of daar iets in verzwegen was. (2)

Op 24 februari besloten de *gecoitteerden* van het land van Turnhout de rentmeester Pauly te gelasten: zich op 3^e maart te Baelen te laten vinden, en zich aldaar te vervoegen bij de afgezanten van de andere kwartieren, om gezamenlijk naar Maastricht te vertrekken ten einde alzulken afslag van contributie te verzoeken, als zij geraden zouden vinden.

Een zeker heer Cauwenbergh, behartigde Turnhouts belangen binnen Maastricht, en aan wie Mr Pauly gelast

(1) Zie bijdrage Litt^a. D.

(2) » Litt^a. E.

wierd 23 patacons te behandigen. (1)

Ofschoon de Turnhoutsche welhouders, op 3 februari en 17 maart ten verzoeke van den burgemeester Stynen, ieder keer hadden toegestaan van af te lezen het heffen van twee koningsbeden en twee lastbeden, kon men de te doene uitgaven niet bestrijden.

De hoofdschout ontbood derhalve; op 3 april de *gecoitteerde* van het land van Turnhout, om te beramen wat er in die gesteltenis des tijds moest gedaan worden, en er werd besloten, dat den hoofdschout en rentmeester naar Mechelen zouden vertrekken, om den Intendent Carcol voor te dragen, dat de dorpen van het land van Turnhout meestendeel door de oorlogslasten enz. tot de uiterste ellende waren gebracht en geen crediet meer hadden; doch dat zij alles zouden doen dat in hun macht was, om de gevraagde fouragiën ten dienste zijner Majesteit bij te brengen, zoo als zij bij rekwest aan Z. Ex. hadden betoogd, en verhoopten dat den voornoemden Intendent hun voordeelig zoude zijn, vermits het onmogelijk was iets verders toe te zeggen dat zij niet zouden kunnen opbrengen. (2)

De genaamde Adriaan Vanalphen werd op 16 Maart door de welhouders van Turnhout als beiaardspeelder benoemd, met eene jaarwedde van 60 gulden.

Op 16 april, vereerde men aan den *Concianator* van de paters minderbroeders, voor zijne moeite voor het dagelijks prediken in den vasten, een vet kalf dat men bij Adriaan Van Blanckelaer, voor 21 gulden en 19 stuivers had gekocht.

In 's lands zitting van 8 mei gaf den heere hoofdschout voorlezing, van een ontvangen bevel van Z. Ex.

(1) Zie bijdrage Litt^a F.

(2) " " Litt^a G.

de Gouverneur-Generaal, meldende: « dat nyemant en » sal mogen contribueren (lasten betalen) aen den vijf » andt (de franschen) die voor dese nog nyet gecon- » tributeert hebben op pene van het leven. »

Op 23 mei deelde den heer rentmeester Pauly, in zitting der *gecoitteerde* van het land van Turnhout de goede tijding mede, dat hij te 's Gravenhage door de medewerking van H. II. had bekomen van Z. II. Sauvogardes, en ook de machting om den voortdurenden vrijdom van militaire inkwartieringen te vragen. Hierop werd besloten een brief van dankzegging aan H. II. te zenden voor de goede zorg die de prins van Oranje voor den lande van Turnhout had gelieven te dragen. Verder dat de rentmeester op zondag loekomende naar Brussel zoude reizen om ten dien einde aan Z. Exc. den Hertog Villa Hermosa een vertoogschrift in te dienen, en te doen dat hij zoude goedvinden.

In de bijdrage Litt^a M merkt men iets onverstaanbaar op. Wanneer men door H. II. de gemalin, van den prins van Oranje niet heeft willen bedoelen. De lezer zal denkelijk niet begrijpen dat hierin nog van H. II. de prinses Amalia wordt gerept, terwijl zij reeds zoo als wij het verledene jaar zegden, op 7 februari 1675 was overleden, en hier later nog door den akt van *Cessie* bewijzen.

Trouwens had men in deze ongelukkige tijden geen brieven ontvangen of niets geweten van den dood van H. II. want den 13 Augusti besloot men, op haren geboortedag het gewone honorair te doen met twee stukken lijnwaad die de zelfde rentmeester moest bezorgen.

Slechts op het einde van October konden de welhouders eene deputatie naar het leger zenden, om hen rouwbeklag over hare dood aan den prins van Oranje

te kennen te geven. Dusdanig was het gevaarlijk dien tijde te reizen.

Den 6 juni geschiede te Antwerpen de volgende ver-
deeling over de zeven kwartieren van 2248 gulden tot
betaling der onkosten van de schepen die den holland-
sche troepen van Bergen-op-Zoom hadden overgemaakt,
mitsgaders van de schepen die dienden tot de brug
over den Rupel te Rumpst, waar in elk-kwartier moest
dragen, te weten:

Herenthals	414,13 3/4
Gheel	248,11 3/4
Arckel	236,2
Santhoven	245,1 1/2
Rhyen	225,0 3/4
Hoogstraten	358,1 1/4
Turnhout	420,9

Totaal Gl. 2248,0

Op 9 juni 1675 had er te Casterlé eene bijeenkomst
der officieren van de kwartieren Gheel, Herenthals en
Turnhout plaats, om over algemeenē belangen te hande-
len.

Om aan de eischen van den vijand te Maastricht
eenigzins te kunnen voldoen, gaven den 11 juni den heer
rentmeester Pauly, als mombor van het kind van Jan Bel-
lens, 2000 gulden en de weduwe P. Versmissen 952 gulden
8 stuivers aan 40/0 op rent aan de vrijheid.

En, den 19 juni werden er te Turnhout, mits den
hoogdringen nood, afgelezen vier koningsbeden en vier
lastbeden.

Daar de koning van Zweden opentlijk tegen de
bondgenooten van het huis van Oostenrijk werkte,
verklaarden de hollanders hem den oorlog den 18

juni en den koning van Spanje acht dagen daarna;
deze oorlogsverklaringen werden door den koning van
Denemarken in augusti gevolgd.

In dien tusschentijd veroverde de franschen de stad
Limburg bij verdrag den 21 Juni. Twee dagen vroeger
was de prins van Oranje aan het hoofd van een leger
van 50 duizend man de Maas te Roermonde overge-
trokken om het fransch leger, dat de koning te Neucha-
teau bij Dalem kommandeerde, aan te lasten. Op deze
tijding gaf Lodewijk het bevel aan den prins van Condé
over, en vertrok naar Versailles, als denkende zijn per-
soon in geene zekerheid genoeg, omdat zijn leger zeer
verzwakt was door afgezonden krijgstroepen naar Duitsch-
land, en de prins van Condé ontweek behendiglijk eenen
veldslag met den prins van Oranje.

De 27 Juli werd de burggraaf de Turenne op den
ouderdom van 64 jaren door een kanonschot gedood,
bij eene erkenning van het keizerlijk leger bij Strasburg,
dat hij voornemens was aan te randen.

De dood van dezen beroemden kapitein bracht het
gansch fransch leger in verslagenheid. Montecuculi wilde
het zelve aantasten om dat den graaf de Lorge het
met verhaasting naar den Rhojn deed trekken om dien
stroom weder over te varen.

Het keizerlijk leger volgden de franschen op de hielē,
en als het den 2° Augusti op eenigen afstand van de
boorden van den Rhojn bij Altenheim was, deed Montecuculi
den aanval blazen. De franschen verweerden kloek
hunnen aftocht, verlatende langzamerhand het oorlogs-
veld aan de keizerlijken, om de rivier te bereiken.

Dit gevecht dat 's morgens om elf ure was begon-
nen, duurde tot in den avond.

Montecuculi wilde de vluchtelingen niet vervolgen dan
des anderendaags; maar de franschen trokken intus-

sehen gedurende den nacht den Rhijn over, om aan geen tweeden veldslag te worden blootgesteld. De franschen verloren in dit gevecht, buiten de krijgsgesvangenen, bij de 4000 man. waaronder de generaal de Vau-brun, die de achterhoede kommandeerde, alhoewel de fransche historieschrijvers het getal maar op de helft opgeven. De keizerlijke niettegenstaande zij overwinnaars waren, verloren er 2000 op het slagveld, onder dewelke verschillende officieren van aanzien.

De Lorge met zijn leger den Rhijn overgetrokken zijnde, deed Montecuculi aan het zijne dezelfde rivier te Strasburg overtrekken, met het voornemen Haganau te belegeren. Deze plaats bezet zijnde, kreeg de prins de Condé bevel om de Nederlanden te verlaten en tot onderstand der franschen naar den Rhijn te trekken. Bij het naderen van dezen veldheer brak Montecuculi het beleg op en trok den prins te gemoed, maar deze wachtte hem niet af en trok terug naar Schletstat in Alsace. Montecuculi volgde hem en zijne achterhoede aanrandende, doodte veel volk en maakte veel gevangenen.

Daar men de franschen in geen gevecht konde lokken, ging Montecuculi de stad Saverne, op de Lorein-sche grenzen, belegeren, welke hij in weinige dagen zoude hebben veroverd, wanneer de keizer, om welke reden weet men niet, geen bevel had gegeven het beleg op te breken.

De keizerlijke deze verovering gemist hebbende, vergoeden zich met het innemen van Trèves. Middelerwijl dat Montecuculi langs den eenen kant den oorlog voerde, kwamen de loreinen en de troepen van het keizerrijk op de Moesel en belegerden Trèves, waarvan de franschen twee jaren in bezit waren. De maarschalk de Crequi die een leger omtrent genoemde rivier commandeerde, trok de duitschen tegen; maar deze trokken uit

hunne kampen; ondertusschen dat men er niet aan dacht, en sloegen in den eersten aanval de fransche ruitery in wanorde. De verwarring was zoodanig algemeen, dat de maarschalk zijne ruitery niet meer konde vereenigen, en het voetvolk was in zoo groote ontsteltenis dat zij hem zelfs mede sleepten. Deercrui moest gaan vluchten en ontkwam met moeite door den donkeren nacht in Trèves.

De gouverneur van deze plaats den dag te voren gestorven zijnde, nam de maarschalk bezit van zijne bediening, met het voornemen van zich goed te verdedigen, maar hij moest met leed, in weerwil en tegen dank zien, dat zijne officieren zich den 6e September overgaven, terwijl hij gevangen naar Cobblentz werd gevoerd. De franschen na de inneming dier plaats zien-de dat de fortuin hun tegen was, stelden alle geheime onderhandelingen in het werk, en trokken met groot geld de hertogen van Bruinswijk en Zel uit het verbondschap van den keizer en het keizerrijk, en verlieten het leger met hunne troepen.

De legers waren in Brabant ondertusschen in onwerkzaamheid. De hertog van Luxemburg, die het bevel over het fransch leger had, hield zich op het *defensief*, als hebbende last van geen gevecht te wagen, maar overal het land door brandschattingen, knevelarij en plundering te verwoesten.

Gedurende dien tijd werkten de koningen van Engeland en Zweden om eenen vrede aan de oorlogvoerende vorsten te bezorgen, en zonden ten dezen einde hunne ministers naar de Hoven van Weenen, Madrid en Versailles.

Het fransche hof weigerde er in toe te stemmen, ten ware dat den Keizer eerst den gevangenen prins van

Furstenberg losliet, en het geld terug gaf dat hij te Keulen had ontnomen. Keizer Leopold weigerde stellig deze twee voorwaarden, als willende niet verdragen, dat Lodewijk van hem in hoedanigheid van meester dit vergde; alhoewel deze zaak vervolgens door scheidsmannen konde worden beslist. Dit verschil stelde bevel aan de welwillende bemiddelaars; maar de koning van Engeland vond een middel dat het fransche hof voldeed, met zich te bedienen van den bisschop van Strasburg, broeder van den prins van Furstenberg, den welken koning Lodewijk smeekte van zich aan den wil des keizers te gedragen met alleen de vrijheid van zijn broeder te vragen.

De koning was verheugd van op dien voet te worden gesmeekt, en de verdiensten te hebben, van aan het verzoek te voldoen van dezen prelaat en de koningen van Engeland en Zweden.

De zaken tot zoo verre gekomen zijnde zondt ieder belanghebbenden vorst zijne gevolmachtigden naar Nijmegen om over den vrede te onderhandelen, niettegenstaande den oorlog zijnen gewonen gang volgde.

In tusschentijd dat het voorgeselde plaats had, gaf de gouverneur-generaal hertog de Villa Hermosa uit Halle den 18^e Augusti een bevel: *dat de zeven kwartieren van Antwerpen binnen de acht dagen zich moesten gereed houden en leveren 1000 pionniers boven den ouderdom van 18 en onder de 60 jaren, hebbende ieder een roer, een schup en houweel, voorzien van levensmiddelen voor 20 dagen, en 250 wagens met eene mande, gedekt met eene huive en bespannen met 3 paarden, op eene boete van honderd gouden kroonen, te verbeuren bij eleken drossaert, meyer ende schepen die in gebreke sullen blijven voormeld ordre te volbrengen ten gestelden dage.*

Dezen last werd op de zeven kwartieren verdeeld, als volgt:

	PIONNIERS	WAGENS
Herenthals	184	46
Gheel	111	28
Arcel	103	26
Santhoven	109	27
Rhyen	145	36
Hoogstrachten	159	40
Turnhout	187	47
	1000	250

De gedeeltelijke levering hiervan moest op 28 Augusti te Brussel plaats grijpen; nochtans met dit verschil dat men met drie karen voor twee wagens vrij was.

De pionniers werden hier in het land van Turnhout geworven aan een gulden per dag. Zekerens Fr, Sube werd als commissaris van de pionniers aangesteld en trok 60 stuivers per dag, en J. Govaerts over de wagens welken aan 48 stuivers werd betaald.

De hertog de Villa Hermosa was den 22 Augusti in het kamp te Petit-Rœux,

Over de uitvoering van gemeld bevel, laten wij hier letterlijk den zonderlingen brief van den Intendent J. Taye volgen en waarin men de gesteltenis des lands ten dien tijde zal zien.

Antwerpen 25 Augustus 1675.

Mynheeren,

Tot Brussel gearriveert synde, ende aldaer ynomen hebbende de peryckelen die daer waeren om sonder convoy naar den leger te reizen, hebben geraetsaem gevonden zijne Exc. schriftelyck te remonstreren die onmogelyckheit daer deze quartieren inne waeren van zijne orders te volbrengen, dan de

resolutie die ick daer op hebbe becomen, ist dat hem onmogelyck is, soo van den last van waegens als van geven van pionniers om te connen excuseren ofte vschoonen, gelyck ick UEd naerder en met meerder particulariteyten sal vhaelen l'onzer ierste byeencompst, ondertusschen hebben geoordeelt dat het convenieerde, dat ued van dit succes souden, geadviseert worden, op dat sy hun naerder voorgaende ordres reguleren op de bestempde daegen hunne quoten in de waegens en pionniers soude leveren.

Ick blijve mijnheeren, UEd geaffect: dienaar
(get.) J. TAYE.

Opschrift: Mynheeren die hoofofficieren van de quartieren van Hoogstrac-
ten, Turnhout, Herenthals, Santhoven, Geel, Arckel. Loent den bode.

Op 29 augusti deden de franschen hier en in de Kempen
strooptochten. Turnhout had hieraan niet veel te lijden.

Den 8^e der zelfde maand werd het volgende bevel koppije-
lijk aan de hoofofficieren van de kwartieren van Hoog-
straceten, Turnhout, Gheel, Herenthals en Santhoven door
den voornoemden Intendent Taye gezonden :

A. B: le 8 de 7bre..

Monsr

Vous verre par la relation cy iointe les charrettes ou chariotsqui manquent
des sept quartiers d'Anvers, et son Exc. ma commande de les presser et les
contraindre au furnissement de leur quote entiere ainsy Monsieur ie vous
prie de leur vouloir faire scavoir l'intention de son Exc. et de les contraindre
à l'exécution d'icelle où faulte de ce, que j'ay de faire saisir, leurs personne,
ce que ie ne feray qu'a regret, je suis, Monsr vostre tres humble et obeissant
serviteur.

(Signé.) DE COURCOL.

	doit livrer	a livré	reste
Herenthals	46	56	10
Geel	28	23	5
Santhoven	27	21	6
Hoogstraceten	40	21	19
Turnhout	47	20	27

Saus comprendre l'augmentation des charettes pour les chariots.

De heer Cauwenberg waar van wij vroeger hebben
gesproken, verwittigde de Turnhoutsche wethouders uit
Maastricht dat de franschen ten deele in de Meijerije
met 2000 man zouden worden aangevoerd, om de plaat-
sen te dwingen die hunne contributiën nog niet hadden
voldaan, en aanzocht hun van penningen te zenden om
alle kwade gevolgen te voorkomen.

En, den 16 der zelfde maand zond den opgenoemden
intendent Taye aan de hoofofficieren van de kwar-
tieren van Hoogstraten, Turnhout, Gheel, Herenthals en
Santhoven, den volgenden strengen aanmaningsbrief tot
het volleveren van de wagens in het leger.

Antwerpen den 16 7bre 1673.

Mynheere,

Alsoo UEd in gebreke syt gebleven van te leveren hunne volle quote in de
twee hondert ende vyftich waegens lestmael by bevel van Syne Exc. geordon-
neert te leveren op de pene van de hondert escus d'or ten laste van den ge-
breckelycke officieren, soo is my by naerdere ordre belast, UE te dwingen tot
betaelinge van de selve pene, ende UE te adverteren van syne vooru. Exc
wegen dat sy sullen binnen drye daeghen volleveren hunne quote in de voor-
geroerde wagens, op pene van het dobbel van voorsyde amende, gelyck UE
uit de copye van de medegaende ordre sullen connen sien, waerdoor ick ge-
nootsaekt ben UE tot betalinge van selve pene, ende het volleveren van de
v. s. waegens in conformiteyt van selve ordre te doen sommeren. Ick blyve,
Mynheeren UEd geaffect: Dienaar

(get.) TAYE.

Indyen UE geinclincert syn van de nomber van waegens, die aen hunne
quote gebreeckt met gelt te reduceeren, soo mogen my daer over comen spre-
ken, ende ick meyne dat men 't selve soude connen te wege brengen emmers
ick sal het selve proeven.

Opschrift: Mynheeren die hoofofficieren van Hoogstraceten, Turnhout,
Geel, Herenthals, Santhoven.

Dit streng bevel was den 13^{den} te voren, door den hertog de Villa Hermosa, gouverneur-generaal in het kamp te Wavre gegeven.

Door de oorlogstoebereidsels, die men overal het geheele land door bemerkte, was iedereen beducht voor een grooten veldslag, die de franschen nogtans ten aanzien van hunne aangehaalde verliezen ontweken.

Ondertusschen dat men alles te Turnhout in het werk stelde om aan de noodwendigheden des tijds te voldoen, troffen de regeerders der vrijheid een accoord met de brouwers aan, om tot einde December te betalen aan den collecteur, voor ieder ton bier, hier of buiten gevoerd, van eene waarde boven de 30 stuivers een accijsrecht van 12 stuivers. De brouwers hunne knechten, brouwersgasten en meiden moesten bij eede bezworen geene frande te zullen begaan.

De schepenen en gezworen maakten insgelijks met den *prior* en *procurator* van het Godshuis van Corsendonck eene overeenkomst wegens het betalen der vijandslasten, en beden van hunne goederen bunders gewijs, op den zelfden voet als hunne naburen.

Ten allen tijde heeft Turnhout over het betalen van lasten met het Godshuis van Corsendonck processen gehad.

Op 17^{ber} werden er andermaal 4 beden afgelezen, en aan den burgemeester Rinquet toegestaan van 2000 gulden aan 4 0/0 op zijn crediet te lichten,

Ofschoon de lezer goed kan oordeelen en bevroeden, met wat lasten de inwoners dier tijd waren geplaagd, mochten wij echter hier te eere van de Turnhoutsche wethouders aanhalen het besluit welke zij op 12 October 1675 namen, bij het doen van den Thesis voor het doctooraadschap in de Godgeleerdheid door den heer Petrus

Goijvaerts, om te doen zien, zij, de verdiensten wisten te beloonen en hiervoor geene opofferingen schroomden. (1)

Alsoo mynheer Peeter Goyvaerts licentiaet in de Heylige Godtheyt en heyde de rechten soone wylen Cornelius Goyvaerts daer moeder af is Perynten de regeerders deser stadt en vryheyt personelyk op den Stadhuysen alhier hadde comen nooden, ten eynde de selve regeerders d'eere souden gelieven te doen aen den voornoemden heere Goyvaerts van syn Doctoraetschap de welke wesen sal op den 22^{en} october toecomende binnen die stadt van Loven met hunne respectieve persentyen te willen veeren, en want de vs. heere Goyvaerts synen Thesis aen de gemelde heeren regeerders heeft gededicieert, soo ist dat de regeerders deser stadt en vryheyt beneffens de gesworen dese onderteekent hebbende, hebben goetgevonden en geresolveert (oock in consideratie alvorens genomen hebbende den selven heere te wesen enen ingehoorne) te vereeren aan den voors. Eerw. heere Goyvaerts met eene somme van hondert ducatonen tsynde de somme van dry hondert guldens, vuyt welke somme sal genomen worden eene somme om te maecken eenen vuytgeden cop, en daer op gestelt worden en gegraveert het waepen deser vryheyt met dusdanighe woorden: obtulit pro honorario S. P. Q. T. carissimo dno Petro Goyvaerts J. U. Docteri; in actu Doctoratus sui XXII octob. MDCLXXV.

Volgen de handmerken.

Voorders is geresolveert, dat om te veeren het selve doctoraetschap sullen vreeken naer Loven de propiys sumptibus den heere Schouteth, de heer rentmeester Pauly, Jan Seryvers, Nicolaes Loomans en andere vuyt de magistrat die zullen gelieven mede te gaan.

Door het groot gevaar dat er was van op het land te reizen, had men voor het midden der maand october nog geene afgezanten naar den prins van Oranje in het leger kunnen zenden, om hun rouwbeklag over den dood van de prinses Amalia te doen. Het was slechts den 16^{en} dier maand dat de *gecoitteerden* van het land en kwartier van Turnhout het volgende besluit deswegens namen:

(1) Zie ook het verslag over 1871-1872.

16 8ber

« Alsoo de genegenheit en plichte de gelycke ingesetenen van dese vry-
heyt en lande van dyen dieleert, aen syne hoogheyte den prince van Oranje
etc. te gaen maecken die dolcantlyen over die dood van onse genadighe
vrouwe die prinsesse douariere d'Orange, en mits het groot peryckel op de
wegen soo is onse schuldighc plichte in het quitteren der deivoiren nyet con-
nen achtercomen te woorden om die behoorlycke dolcantlyen te doen, en ter-
wylen als nu verstaen woort dat die wegen wat lieberder zyn.

Soo is by die gelycke gecoitteerde goet gevonden en geresolveert, dat de
heere rentmeester Pauly op het spoedichste hem sal begeven naer het leger
om te doen die behoorlycke dolcantlyen aen syne voorn. Hoogheyte over die
gemelde doot van haere voorn. Hoogheyte die prinsesse, authoriserende den
directeur hyer van dese resolutie te formeren eene ampele commissie op den
voorgemelden heere rentm^r Pauly ten eynde voors.

Voorts den selven h^r rentm^r gelast om in gelycks deivoiren te doen, dat
onse karren gelicentieert (soo verstaen woort) over thien daegen, ierst daeghs
mogen thuys arriveren.

Voor dat dit besluit was genomen, had men bij het
bericht der dood van de prinses Amalia van Oranje,
gedurende zes weken, driemaal daags de rouwklok doen
luiden. En zonder twijfel stierden vele burgers en in-
woners alsdan eene bede tot God voor de ziel der prin-
ses, waarvan zij hier zoo vele weldaden hadden ge-
noten. (1)

Den 23° october deed den rentmeester Pauly, in de
zitting van de *gecoitteerden* des lands, verslag over de
commissie hem bij de vooraangehaalde beslissing opge-
dragen. En er werd besloten: van den genoemden rent-
meester met den Schout van Lille en den secretaris van
Baerle-Hertog te gelasten zich naar het leger te begeven
dat begon op te breken, ten eynde daar te onderhan-
delen met de bevelvoerders om zoo veel mogelijk te
verhoeden en af te weren dat er gcene troepen het

(1) Zie bijdrage Litth's I.

kwartier van Turnhout zoude doortrekken. Zij wer-
den tevens gemachtigd, om van wege het zelve te geven
en te beloven alzulke som geld als zij goed zoude vin-
den; maar dat wanneer het gebeurde dat er eenige dor-
pen van werden gelogeerd in weerwil der beloften, de
toegezegde vereering geen plaats zou hebben; verder
dat er 600 patacons gereed zoude gehouden worden,
om de dorpen welke zouden worden belast te vergoe-
den, zonder nogtans te verstaan aan de dorpen her-
stelling van schade te geven, welke troepen over de 200
man sterk, eenigen tijd zouden hebben gelogeerd. Ein-
delijk dat men inmiddels naar den prins van Oranje
zoude schrijven, en al doen wat men het profijtelijkste
zoude oordeelen. (1)

Op zondag na den 13° November, werden er wederom
twee beden en twee lastbeden afgelezen, en de burge-
meester Ringuet werd andermaal gelast op zijn crediet
te lichten eene som van 3500 gulden om oorlogslasten
te kunnen voldoen.

Den 2da december werden er te Turnhout openbaar-
lijk te koop geveild 47 paarden van de 300 die Z. Exc.
de gouverneur-Generaal aan de zeven kwartieren van
Antwerpen had verkocht.

In 1675 verkreeg men van den H. Stoel van Roomen den
aflaat voor den hoogen altaar van 's Petrus kerk alhier. (2)

Op 20 december werd er om een hangend proces op
te schorsen, voor schepenen van Turnhout, eene over-
eenkomst gesloten over het bedienen van het secretaris
ambt.

En, den 20° december werd den rentmeester Pauly,
ingevolge de missive van den heer de Helt, naar 's Gra-

(1) Zie bijdrage Litth's K.

(2) id. id. L.

venhage gezonden om de prins van Oranje te gaan *complimenteren* over de diensten door Z. H. aan het land van Turnhout bewezen.

Al de bezoeken bij den prins en bij zijne zaakvoerders werden opgevolgd door vereeringen van kapuinen en wildbraad, waardoor men altoos vriendschap won en onbetaalbare diensten verkreeg.

In het laatste verslag zegden wij te zullen mededeelen voor wat Turnhout aanging, het testament van de meer-genoemde prinses Amalia, en den akt van *cessie* waarbij den prins van Oranje het levensdurend vruchtgebruik van de baronie, aan de Moci (Tante) zijner gemalin, de hertogin van Zimmeren schonk.

Genoemde stukken luiden :

Extract wt het Testament van haere hooch' de prinsesse Douariere van Oranje etc. H. L. Memorie in dato 7^e September 1674.

Daer naer dat onsen soons de prince van Orange etc. van ons te erven sal nemen ende behouden onse heerlyckhey, ende lande van Turnhout metten gevolge en aeneleven van dyen, soo is de selve by ons wert beseten niet wtgesondert nochte gereserveert, als mede, dat den selve prinse sal volgen, alle het recht en actie ons wt crachte van de Munstersche tractaten, jegens den coninek van Spaignien tot vergrootinge van de incomptsten van Turnhout voornoemt als andersints competerende, des dat het selve sal syn en blyven geaffecteert met fideicommis ten behouven van des selfs wettige kinderen, ende des cendenten, de outste soon ofte dochter altyts daer mede wtgaende naer de leenrechten, ende by gebreke van wettige kinderen ende descendenten, ten behoeven van onse vier dochteren, ende haere kinderen, ende voerdere descendenten by representatie hier onder genomineert d'oudtste mede altyt geprefereert, naer de leenrechten als vooren.

Onderstont naer collatie is dit geextraheerde bevonden te accorderen metten originelen testamente van haere hooghheit H. L. Memorie.

Onderteekend E. HIELT.

Extract vuytte acte van cessie, en de transport gedaen by syne hoocheyt den heere prince van Orange etc. aen haere hoocheyt de hertoginne van Zimmeren op den iersten february 1676.

IERSTE EXTRACT.

Also wy onderzen, prince van Orange by testamente van haere hoocheyt die prinsesse douariere van Orange onse vrouwe grootmoeder H. L. Memorie gepasseert den 7^e february 1673 syn geïnstrueert in de heerlyckhey, casteel, en lande van Turnhout, metten gevolgen en aeneleven van dyen, ende wy genegen synde de hertoginne van Zimmeren onse vrouwe Moye haer levenlanck gejurende daer mede te benificeren etc.

TWEEDE EXTRACT.

Soo nemen wy ierst, en alvoorens aen ons in crachte van dien testamente mette voors. heerlyckhey, ende lande van Turnhout behooryck doen verlyden, ende bequaem maecken omme daer van wederom cessie en opdracht te mogen kunnen doen, ende verelaeren voorts eenvolgentlyck van nu, voor als dan, ende alsdan voor als nu, by desen gecedeert afgestaen, getransperteert, ende overgedraegen te hebben aen de gemelde hertoginne van Zimmeren (gelyck wy cederen, affstaen, transporteren. ende overdraegen by desen) alle heerschappye, recht en actie ons vuyt en voorn. testamente, tot ende op de voors. heerlyckhey, casteel, ende lande van Turnhout eenichsints competerende om by heoghgemelte hertoginne haer leven lanck gedurende gepossiedeert en beseten te worden eygen, ende volcomen, soo als de selve heerlyckhey by haer hoocheyt H. L. Memorie gepossiedeert en beseten is geweest etc.

Onderstont naer collatie is dit geextraheerde bevonden te accorderen mette originele acte van cessie, en transport van syne hoocheyt den heere prince van Orange date als boven, en was onderteekent E. HIELT.

1775

Het gemaakt nieuw klokkenspel, was door den aannemer Van den Gheyn, klokgieter te Leuven, op tijd gemaakt, maar de welhouders waren over het hangen van den beijaard niet eens. Men had hier over een zeker heer De Becker, beijaardspeelder te Diest geraadpleegd, welke een lantaarn in de naald van den toren wilde doen maken; met een woord, het plaatsen werd vertraagt en men wilde van de deugdelijkheid van het werk verzekerd zijn, alsvorens den aangenomen prijs aan den klokgieter te betalen.

Men had deswegens briefwisselingen met hem gehad, en in een van zijn brieven, dd. 28 juli 1775, antwoorde hij onder anderen:

« Een lanterne te maeken naer behooren, dit is een werk dat meer als
» 1000 gulden moet kosten, en in geen 2 maenden sal volmaect wesen dog
» dit syn myne affairens niet, maer tussehen middele tyd, moet den armen
» man naer zyn geld wagten en ick hebbe op myne rekeninge maer 1000
» guldens gevraegt aen mynheer UE hoofschoutet welke my belooft hadde
» 't zelve par eerste occasie te sullen toezenden, maer kan wel denken
» dat desen goeden heer hier van alleen niet segt konnen disponeren,
» waer in den selven seer geerne excusere, en wat schaede of prynditie

» soude UE daer by hebben van my dat geld ad interim, toe te zenden, mis-
» trouwt UE misschien van de deugdelykheit van myn werk. doet het selye
» door kenders examineren, 't selye kan zoo wel beneden worden geexami-
» neert als boven in den Thoren, op den tyd van twee uren sal ick alle de
» kloeken van UE byaerd hangen, en den selven aen de liefhebbers en aen
» UE niet alleenlyck laeten hooren maer oock bespelen. soo datter niet anders
» en resteert als den dag van dese examinatie te fixeren welk gedaan synde en
» my betaalt hebbende sal ick aen UE versock nopende de 5 kleyne kloekskens
» in questie oock voldoen ondertussehen blyve in afwagtinge van UE advies
» met veel respect.

Mynheeren UE Dw, Dier aer
(get.) A. J. VAN DEN GHEYN.

Loven 28 July 1775.

Eindelijk, op het einde van het jaar werd den beijaard gehangen, daar hij thans nog hangt, en men betaalde genocinden heer Van den Gheyn, den 9 April 1776 te Leuven in volle voldoening 1267 gulden 14 stuivers.

Door de groote watervloeden en onder waterzettingen van de polders, de Schelde belendende, in de vorige tijden, waren er landen onder verschillende gemeenten gelegen, voor dewelke men vrijdom van lasten had verkregen; doch die later door indijking en andere gedaane werken wederom vruchtbaar waren gemaakt. De hoofdosficieren van de zeven kwartieren van Antwerpen namen op 15 en 16 februari het besluit van deze vroeger verdronke landen te belasten.

Ten gevolge van dit besluit, en overeenkomstig vroeger bekome ne vonnissen van den souverainen raad van Brabant, werden er 85 bunders voor Oorderen, 332 bunders voor Eeckeren, die aan geene lasten waren

onderworpen, en 600 bunders voor Oorderen en Wilmarndonck, in 1723 ingedijkt, op de *matricules* (lastboeken) ingeschreven.

Twee polders onder Santvliet, den eenen omtrent den jare 1733 en den anderen in 1767-1768 ingedijkt, en waarvan het octrooi van vrijdom nog niet was gecindigd, bleven onbelastbaar.

Door deze verandering werden de kwartierslasten bepaalt, te weten:

	GL.	ST.	DENIERS
	p 00	100 ^s	1000 ^s
Het kwartier Rhyen	14	13	00
» » Herenthals	14	8	6
» » Hoogstraeten	19	18	1/3
» » Turnhout	17	14	1/3
» » Arkel	12	1	3/4
» » Santhoven	12	2	00
» » Gheel	9	2	3/4

Gl. 100 — —

In 1775 had men in de vrijheid, geen andere militaire inkwartieringen gehad, dan wervers van de regimenten Clairfai, Lob-Rios en Van Mare.

Aan de burgers werd voor huisvesting en voedsel van deze wervers vier stuivers per dag betaald.

De groote arduinen kerkpoort onder den toren van S^o Petrus Kerk werd ook in gemeld jaar gemaakt.

En, er werden in hetzelfde jaar met het groot gelui in de vóornoemde kerk begraven: 1° op 9 Januari de Eerw. Joannes Cosmas Cuyllits, kanonik en choordeken

van het vrije kapittel, 2° den 20 april Mr Joannes Josephus De Graff, 3° op 5 Juni jufvrouw Aldegonda Vanbyl, 4° den 13 december jufvrouw Maria Anna Devisser en 5° op 29 december Mr Petrus Josephus Poldor, hoofdontvanger van H. M. rechten alhier.

Op den 4° September werd er door de wethouders van Turnhout, eene *additionele ordonnantie*, betrekkelijk het kleermakers ambacht vergund.

En den 28° November was er een droevig en bedenklijk nieuws in de vrijheid in omloop. De hoofdschout jonker Carolus De Fierlant, had de schepen, gezworen en gegoeiden van Turnhout bijeen geroepen, om hun kennis te geven dat er waarschijnlijk eerstsdags een edict (ordonnantie) zoude komen, waarbij de latijnsche scholen, geheel of ten deele, zouden worden vernietigd. En dat wanneer Z. M. Turnhout bij het uitgeven van gemeld Edict, hiervan wilde bevrijden, dit een groot voordeel voor de stad zoude wezen, alsook dat men om die redenen men een verhoog bij het gouvernement moest indienen en alle mogelijke middelen aanwenden om de latijnsche scholen alhier te mogen behouden.

Zooals men kan denken waren de wethouders eenpaarlijk van het zelfde gevoelen als den hoofdschout, en men machtigde Z.E. van al te doen dat hij gerade zoude vinden om dit te verkrijgen, alsmede van hiervoor zoodanige advokaten aan te stellen en agenten te gebruiken, die hij zoude verkiezen. (1)

Gelukkiglijk werden de latijnsche scholen hier ge-

(1) Zie bijdrage Litt^e N.

handhaafd door welkers toedoen, zoovele burgerskinderen in den geestelijken en wereldlijken staat, een goeden en heerlijken welstand in de maatschappij hebben verworven.

Of het opgemeld Edict ooit is uitgegeven, is ons onbekend. Nogtans is het van onze kennis, dat de geestelijke latijnsche scholen hier te Turnhout en in de Kempen: te Gheel, Herenthals, Meerhout, Moll en te Westerloo in 1825, 1826, 1827 nog bestonden.

BIJDRAGEN.

A

EXTRACT UIT DE RENTMEESTERS REKENING HANS VANROMMAERSKERCKEN.

Item alsoo de quaetdoenders, kneveleers, ende vrybuclers, haeren geheelen loop waren nemende over Ael op den Dyck, heeft dese vryheyt tot haerder securiteyt den dorpe van Poppel geassisteert met zeker menichte ende getal van de gesworene waeckers, de welcke aldaer ten laste van dese vryheyt verdient hebben 44 rinsg. 12 st (ieder waeker kreeg 3 st. per nacht)

B

Op heden den V^{ten} dach octobris XV^{ten} jare LXXV^{tich} compareerde voor my openbaer notaris by die leden van Brabant geadmitteert ende die getuyghen nagenoempt: die cersame Huybr. Gevarts oudt-schepene der vryheyt van Turnhout, peeter Schotelmans oyck oudt-schepene, peeter Huybr. ende peeter Canters in heuder tyt schepenen ende nu aelmoesseniers der voers. vryheyt, Jan Lenaerts oudt schepene, Cornelis Jans Van Dunne, Henrick Stynen, Stoffel Hermans oude

schepenen, peeter Cools, peeter Huyps, Jan Zibs ende Pauwels Vueghs oyck al oudt-schepenen, Hans Van Rommerskercken borgemeester, Wouter Van Immerseel, Wouter Geerts, ende Jan Oeyen oudermans Van der Lakengulde der voers. vryheyt, Cornelis Versant, heyligceestmeestere, Jan Van Schaluynen doeckwevere voer gaende en Cornelis Vanmyerde jegenwoordige gasthuys meestere der voers. vryheyt, Mr Herman Hoefnagel ende Dirick Van Myorde jegenwoordige kereckmeester, Regault De Bye, Peeter Stevens ende Henrick Canters, Segelers Van der Natie van den tycken binnen der voirs. vryheyt, Govaert Peelmans ende Peeter Hermans keurmeesters binne der voirs. vryheyt, Gheert Leemans oude borgemeester ende heylighgeestmeester, Dioneys d'Jonghe, oudt schepene, Anthonis Van Loenhoudt oudt-schepene Marten Vanloon ende Gheraerd Verbist oude capelmeesters der capellen van Sint Euwout alhier, Mathys Thys Gheertss landtman, Gheraerd Vueghs landtman, Jan Maes landtman, Michiel Wynen schoenmaker ende mede landtman, Alexander Stockmans landtman, Quiryng Haex, Jan Roefs landtman, Anthonis Dewolf landtman, Wouter Coppens landtman, Henric Lodiex tyckwevere jegenwoordighe capelmeester, Bartholomeus Van Loko tyckwevere Jan Loomans, Cremere Jacob Coppens hem generende met ter natie van vleeschouwere, Gheraerd Willekens coopman van tycken, Steven Van Immerseel grutmeeester van den lande van Turnhout ende Aerdt Beris Schoenmaeckere al 't samen inwoonders der jurisdictie ende vryheyt van Turnhout van de outste en notabelste dye alsoo t'corpus van der vryheyt mede souden mughen ptereren, hebben gesoght ende vereleert dat nadyen theurder kennisse was gecomen dat Schoutelh, rentm^r schepenen ende gesworenen der voers. vryheyt aen den raede van Brabant by requeste hadden te ken-

nen gheven heure groote lasten, concussien en vuyt-
ringhen van ruyteren ende knechten die de voirs. vry-
heydt dagelycx in grooten enormiteyt was lydende, waer-
deure de selve endentelyck geschapen was te comen
tot een subite ruine, ende totale ende irreparabele ruine,
(ende te dier oorzaken gesupplieert om ten minsten
lasten der voirs. vryheydt ende gemeyne ondersaten bij
zekere middelen gesubvineert te worden van de voirs.
verderffnisse, midtsgaders om te vynden moien, om
(indyen moehelyck ware) die penningen bij der vs. vry-
heydt duerende dese troublen ten laste der voirs vryheydt
ende tot onderhoudenisse van zyne Ma^{te} soldaten (de
welcke zeer groot zijn ende swaer in fret oft interest
van der selver vryheydt blyven loopende) innegenomen,
eenichsints te reconuxeren, te weten dat elke ame wyns
ghesleten wordende binnen der vs. vryheydt, tot be-
hoeff van de voirs. vryheydt ende heure gemeyne lasten
soude gheven twintich stuyvers, elke ame vrecmpts
biers twelf stuyvers, elke ame binnen biers getapt wor-
dende tot stuyver oft een blancke den pot vier stuy-
vers ende elke ame van eenen halven stuyver den pot,
al ten slethe ende te coope getapt wordende zoude
geven twee stuyvers, gelyck 't selve breeder in de
voirs. requestie aen den vs. raede was geremonstreert,
soe hebben de vs. comparanten cendrachtelyck ende elck
van hen onder behooryche stipulatie vercleert, dat zy
in heurder conscientien tvoirs. middel voer minst scha-
delyck oft prejudiciabel der voirs. vryheydt ende om met
de dagelyxe lasten nyet te blyven overvallen, te bevyn-
den gefundeert ende wel redelyck, acquiescerende tot
dyen den vs. Schouteth ende schepenen ende ander
supplianten ende versueckende dat hen ghelieven wille
tot vorderinghe, der vs. vryheydt en gemeynte, de vs.

geconcepieerde supplicatie tot den eynde neerstichlyck
te willen vervolgen, ende den vs. rade ons g. heeren
des coninx tot verleeninghe van octroy daer toe te
bidden, ende sulcx te willen verwerven. Tot welcken
eijnde ende tot verzeckerheijt van dijen de vs. compa-
ranten, oude schepenen en gesworenen tot corroboratie
van desen jegenwoordigen openbaeren instrumenten
notariael hebben begheert den seghel dienende ten zae-
cken der voirs. vrijheijt op gedruickt te wordene in
placcate, ende alles sonder fraude argelist, aldus gedaen
binnen der voirs. vrijheijt van Turnhout ter presentien
van Adriaen Anthony Van Schyndel ende Jan Van Vun-
selhoven, als geloofweerdige getuijghen hier toe met
mij notario versocht ende gebeden ten daghe als voren
teste signo.

(GET.) WALSCHARTS.

G

Philips bij der gratien Goidts Coninck van Castillien,
van Leon, van Arragon, van Navarre enz. enz.

Allen de ghenen die dese onse brieven sullen sien
oft hooren lesen saluijt, van wegghen onse bemende die
Schouteth, schepenen en gesworen onser vrijheijt van
Turnhout is ons verthoont te kennen gegheven geweest,
hoe dat sij deur de langhduerige inlantsehe oorloghen
ende troubelen, menichfuldich onderhouden en passeren
van alderhande krijghsvolck soo te peerde als te voete,
mitsgaders deur de ordinariisse convoijen soo van ghel-
den, artillerij, poeder en ander munitie van oorloghen
die naer Hollandt ende elders tot onsen dienst zeer
menichfuldelijck deur de voirs. vrijheijt passerende ziju
gesonden geweest, mitsgaders deur het continuel onder-

houden van zekere tachtich arequebousiers tot heuren singulieren cost ende laste, tot defensie soo wel van de gheestelijke als andere personen, zedert het innemen van S^{re} Geertruidenberghe tot noch toe onderhouden ende denboven noch deur de visitatie van de groote afgrijsselijke peste die in den jaere 1571 lestleden in de vs. vrijheijt heeft gegräffert, zoo zeer in den grondt zijn bedorven dat de vs. supplianten nijet lange mogelijk soude sijn, heure hujsvrouwe, kinderen en familie meer te onderhouden want soo wel sij supplianten boven alle heure vermogen hebben totten voors. lasten al gecontribueert dat zij ten vuytstersten hebben connen of vermogen te doen, soo is de vs. vrijheijt nochtans denboven noch, soo vele duijssenden ten achter als hebbende dese twee leste jaren alleenlijk mits de vs. convoijen meer dan 38000 rinsguldens schade gehadt, dat sij supplianten egheenen raet noch middel ter werelt meer te weten, mits het zeer cleen én sober innecomen van vs. vrijheijt om te becomen de vs. swaere schulden en lasten die alnoch sijn onbetaelt, ende bij de vs. vrijheijt sijn opgelicht, op swaeren fraict en interest, die alnoch is loopende, boven oock alle andere, zoe ordinarisse als extraordinarisse lasten der vs. vrijheijt, die hen dagelijcx overcomen en moeten contribueren, ten waere dat ons beliefde die vs. supplianten vuyt sonderlinge gratie toetroijeren en consanteren dat sij de vs. lasten mochten vijnden zoo ende gelijck de vs. schepenen en gesworen der vs. vrijheijt bij gemeijnen consente geconcepiceert hebben, inder manieren hier naer volgende. te weten: dat elke ame Turnhouts bier, wesende van hoogsten en meesten prijs dweleck, in tavernen getapt ende gedroncken soude worden ten prijse van een stuijver oft blanck den pot, zoude tot

profijt van vs. vrijheijt moeten geven vier stuijvers, ende de bieren van een halven stuijver den pot soude betalen twee stuijvers op d'ame ende de bieren van minderen prijse, soude sijn en blijfen tot gerieff van schamele ingesetenen en teenemaal vrij en onbelast, item elke ame biers van bujten der vs. vrijhoijt gebrouwen, die binnen der selver vrijheijt zouden worden gedroncken soude geven XII stuijvers en elk ame wijn binnen de vs. vrijheijt gedroncken soude insgelijcx geven XX stuijvers, maer en soude die supplianten tconcept oft opstellinge van vs. lasten nijet gheerne effectueren, sonder voorgaende octroije die in gelijke cas oock met meerder belastinge van wijnen oft bieren verscheijden andere vleecken is verleendt, ons mitsdien zeer oijtmoedelijck bidden van onse opene brieven van octroijen in zulcke saecken dienende.

Daer omme zoe cest dat wij de saecken vs. overgemerckt, ende naedijen ons gebleken is van vs. consente genegen wesende ter beden van vs. supplianten, de selve hebben, geoirloft en geconsenteert en geautoriscert, oirloven, consenteren en accorderen vuyt onse sonderlinge gratie bij dese dat zij om te vervallen ende te becomen de vs. swaere lasten en tachtigheden, sullen mogen opstellen en lichten ter prouffijte der vs. vrijheijt de lasten en impositien in der vuegen en maniere hier naer verclaert te weten: *de gelden op de bieren en wijn als hier boven is gezegd.*

Ende dat sij de selve lasten ende impositien sullen mogen in prachtinghen vuytgeven. collecteren ofte doen collecteren ende dat ingesetenen van Turnhout de vs. bujten bieren oft wijnen vuytmetende schuldich sullen sijn die quantiteijt van den selven aen den collecteur, oft pachter over te brengen, voir en alcer zij die selve bieren oft wijnen sullen mogen inne doen, op de verbeurte van de selve bieren oft wijnen tot ons en behoeve, ende dat de selve

sullen mogen bedwongen worden Iselve verclaeren te doene onder eedt soe wannecr de collecteur oft pachter jegens mercelijken suspicie sullen hebben, ende dat voirts den onwilligen tot voldoeninge van allen tgene voore. is sullen mogen worden geexecuteert tzij bij den iersten deurweerdere van onse lande in Brabant Schoultelth van Turnhout, oft andere officiers dtoe vsocht sijnde mitgaders voor de costen van executie nae raete, al nijel tegenstaende oppositie oft appellatie gedaen oft te doen ter contrarien, ontbieden domme en bevelen onse lieve en getrouwe de cancellier en lieden van onse raede, schouten van Antwerpen, van den Bossebe, Turnhout, Kempelant, Maeslandt, en Oisterwijk en alle andere onse en onse vassalen en der smaechre heeren, rechteren, jucticieren en dienaren ons vs. lants v Brabant.

Daer zij de vs. supplianten van deser onze jegenwoorde gratie, octroij, orloff en consent en van alle dinhouden van desen inder vueghen en manieren boven velaert peijselijck en vredelijck doen en laeten genieten en gebruijcken sonder hen dtegens te doen oft laeten geschieden eenich hinder stoot oft letsel ter contrarie want ons alsoo gelicft. Ende der toirconden hebben wij onsen seghel hier aen doen hangen.

Gegeven in onse stadt van Brussele XIII dagen in Octobri int jaer ons heeren duijsent vijff honderd en vijf ent zeventich van onsen rijcke van Spagnien en Cicilien TXX en van Napels TXXII.

Bij den coninck in zijnen Raede.

(GETEEKEND) BOUDEWYNS.

D

Don Carlos de Gurrea Arragon Borsca, Ducq de Villa Hermosa Comte de Luina gentilhomme de la chambre de Roy notre Sire Lieutenant Gouverneur général de Pays bas de Bourgogne etc.

Nous ordonnons au nom de Sa Mat^e a Ceux de sept quartiers d'Anvers de fournir les six mois de fourage qui leur ont este demandez per M^r le comte de Monterey pour aussi convenir au service de sa Mat^e et au bien et conservation de ce pays d'aullant qu'en consideration de ce qu'ilz avoient accorde les six mois de fourage leur at este permis de comprendre dans leurs quote des dits fourage les trois cent chevaux de l'Artillerie leur advertissans qu'a faulte du furnissement des dits fourages nous serons obligez à nre regret de laisser fourager la dite cavalleri pour la conserver ce qui ne seroit pas seulement le deservice de sa Mat^e mais la ruyne du plat pays que nous desiron conserver. Fait à Bruxelles le 19 de fevrier 1675.

E

By den coninck:

Lieven ende Beminden

Alsoo onsen dienst verheyst te wecten hoe veel bedraegen hebben, ende bedraeghen de contribucien, sauve garden, ande andere imposition oft executien vor wat titel dat het sy die betaelt syn ofte betaelt worden aen den vyant, soo ist dat U wel preciselyk ordonneren binnen acht dagen naer de recepte deser over te seynden in handen van den Intendenten van dese provincie per-jente leste en specificatie van allen 't gene door U district betaelt, gefurneert oft gecontribueert is geweest oft moeten gefurneert worden aan den vyant, ende van des te doen en syt niet in gebreke op pene van hondert guldens amende tot uwen laste, in u eygen naeme te vbeuren en van het vier dobbele, ende andere arbitrale, in dien de l'ste ofte specificatie by u over te gheven niet is conform mette waarheyt ofte dat daer inne eedige partyen syn verswegen.

Lieven en Beminden Onsen Heero Godt sy met U. Brussel den 25 febr. 1675.

(GRT. A. Y Ghindertalen.

F

24 feb. 1675.

Op 't beschrijven van den heere hoofschouteth sijnder op den heere huijse gecomparceert Jan Schrijvers enz. enz. enz.

Alle gecooiterte der stad en vryheyt en lande van Turnhout.

Aen de welke den heere hoofschouteth en rentmeester Pauly hebben rapport gedaen van hunne hervarentheyt tot Antwerpen en oock van resolutie van vier quartiereu alhier genomen op den 21 deser nopende het point van contributien.

Soo is geresolveert dat den vs. heer rentmeester op den sondach eerstcomende wesende den 5 maart 1675 sal laten vinden tot Balen om hem aldaer te verwoegen mette gecooiterte van de andere quartieren, en van daer 't samen derhant te vertrecken naer Maestricht en aldaer te solliciteren alsulcken affslach van contributie als deselve gecommitteerde te rade sullen vinden te behooren.

G

3 april 1675.

« Geresolveert dat de heeren hoofschouteth en rentmeester sullen vertrekken naer Mechelen om aen heer sur intendent Carcol voor te draegen en te velaren dat die dorpen van desen quartiere het meestendeel sijn gebrocht tot de uiterste extremitijt door de contributien, passeringen, en refrescements der volkeren van orloge, houden van Carroijpeerden, fourragien, karren en schipvrachten, pionniers, legerwaegens, en andere, soodanich, dat gestelt sijn huijten alle credit, dan dat zij haer

alnoch sullen forseren ten respecte van ses geeijste maanden bij te brengen soo veele, als hun in eeniger manieren voor den dienst van Sijne Majesteijt sal mogelijk wesen, gelijk sulcx aen sijne Exc. bij requeste hebben geremonstreert. waer op verhopende dat bij sijn Exc. en den voornöemden heer sur Intendent Carcol favorabel regard sal worden genomen, en andersints haer onmogelijk te wesen iet voorders toe te seggen als niet sullen connen opbrengen. »

H

23 mei 1675.

« Ende heeft den hre rentm^r ingevolge den aen hem bij de gecooiterte van desen quartiere ggeven rapport gedaen van sijne commissie inde 's Gravenhago om te becomen sauvegardes van sijne hoocheijt, de welke door intercessie van H. II, bij sijne meergemelde hoocheijt aen dese lande genadelijk is vgunst, en als heden het origineele, met de geauthenseerde copijen bij den selven h^r rentm^r overgelevert behandicht.

Waer op is rereserveert, dat wegens desen lande sal worden geschreven een brief van dancksegginge aen haere hooch^t over de ggede sorge, die haer hoochgemelde hoocht heeft gelieven voor desen lande te dragen ende dat een ieder sijne quote in de gedane onkosten sollicitatie der selver sauvegarde sal brengen in handen van h^r rentm^r volgens de specificatie op heden gesien.

Voorders heeft den h^r rentmeester oock voorgelesen de authorisatie bij haere hooch^t aan hem gegeven in date 15 meij van desen jaere 1675 om te solliciteren de conti-

nuatie van exemptie van inquantieringe der militaire trouppen. Waerop is geresolveert dat den heere rentmeester op sondaege toecomende sal vtrecken naer Brussel, om dien eijnde aen S. Exc. Ducq de Vilhermosa req^{te}. te presenteren, ofte andersints te doen soo hij te raede sal vinden.

I

Voorders heeft den heere hoofschouteth geproponeert ten hochsten dienstich te wesen naer oude gewoonte te congratuleren H. II. op den aenstaenden geboortedach metsgaeders te recogniseren met eenige manufacturen geconsidereert alle die groote beneficijen aen dese vrijheijt en lande wegens haere Hoocheijt gepresteert en alnoch te presteren.

K

Ter ordonnantie alnoch betaelt aen den Eerw. heere Carolus Gevaerts als keuster van Ste Peeters kereke alhier eene somme van drijentsestich gulden hem comende, ende toegevoeght ingevolge den accorde met de heeren regeerders aengegaen over het luijden den tijt van twee en veertich daeghen drijemaet daeghs, iederen daghe gemodereert op eenen gulden ende thien stuivers, ende dat over de doot van haere hoogheijt die princesse douariere d'Orange als vrouwe der stadt, vrijheijt ende lande van Turnhout hoochloffelijcker memorie, dus hier in vtgheven blijkens de ordonnantie van 26 8^{ber} LXIII gulden.

L

23 8^{ber}

Opt beschrijven van den heere hoofschouteth sijn op der h^{er}en huijse alhier gecompareert Nicolaes Loomans enz. Alle gecoitteerde der stadt, vrijheijt, ende lande van Turnhout.

Aen welcke d'heer rentmeester heeft rapport gedaen van sijne commissie int leger.

Waer op is geresolveert dat de yoornomde heere rentm^{er} benefens den schouteth Steenhuijse (van Lille), ende den secretaris Van Gilse (van Baerleherlog) mits desen worden gecommiteert (alsoo men vstaet dat het leger begint op te brcken, ende aen het marcheren is) ten einde de selve hun sullen hebben te begeven naer het leger om te verhoeden, en aff te weiren sooseer het mogelijk is, dat de volkeren over dese quartiere niet en souden passeren, ende onderlusschen sal geschreven worden aen Sijne Hoocheit naer S'Gravenhaege, ende voorders bij de voorn. gecoitteerde gedaen en gehanteert te worden soo de selve ten meeste prouffijte sullen vinden te behooren.

Ende worden de voorn. gecoitteerde volcomentlijck gemachticht en geauthoriscert om te geven en te geloven wt den naeme en wegens dese quartiere aen die ghene het van noode soude mogen wesen, alsulcker somme, als de selve gecoitteerde geraeden sullen vinden te behooren, doch ofte het gebeurde dat eenighe dorpen van desen quartiere wierden gelogeert tegens de gelofte ofte toesegginghe van de gene die het leger sullen leiijden, dat indijen gevalle, de beloofde courtoisie sal comen te cesseren. Ende voort geresolveert dat er wegens desen lande sullen gereet gehouden worden 600

patacons om de selve te repareren en te vgoeden wt de selve penningen, sonder nochtans te verstaen aen eenige dorpen vgoedinge te doen over eenige compaignien ofte trouppen over 200 sterck wesende die aldaer voor eenigen tijt souden liggen en gelogicert worden.

M

EXTRACT UIT KERKMEESTERS REKENING 1673-1675.

Betaelt soo aen d'eerw heere canonnick Wittens over sijne gedaene diensten, ende devoiren voor dese kereke gepresteert int solliciteren, ende vercrijgen van den Stoel van Roomen den Afflaet voor den hooghen Aul-taer binnen dese kereke, als andersints III gl. XI st.

N

28 November, 1775.

Op de convocatie van Joncker Carolus de Fierlant hooftschoutet deser stadt van de drij leden represen-terende het corpus deser stadt sijn ten stadhuijse gecompareert die heeren convocant schepenen, gesworens ende gecoitteerde uijt de gegojdens dese onderteekent hebbende aan de welke den heere convocant is te kennen gevende datter groote apparentie is dat eerst-daeghs sal worden gecmancert een Edict bij het welck de Latijnsche Scholen int geheel often deele op het plat landt en binnen de clijne steden sullen worden vernietight, dan alsoo het een groot voordcel voor dese stadt soude wesen waert saken haere Majesteijt de selve

in het te emaneren Edict wilde exempleren en redenen weleke men bij eene te doene representatie soude con-nen voordragen soo wordt in consideratie gestelt off-niet souden geraeden vinden van alle mögelijke devoiren te doen ten eijnde de Latijnsche Scholen op den ouden voet alhier souden mogen continueren.

Waer op eenpaerlijck is geresolveert van alle möge-lijke devoiren aen te wenden om de Latijnsche Scholen alhier op den ouden voet te mogen behouden tzij daer over request te presenteren aent Gouvernement als andersints tot het doen van weleke devoiren gecom-mitteert wordt den heere convocant met macht om daer toe te assumeren soodanige advocaten ende agenten als den selven sal goei en geraeden vinden geloverde en verbindende als naer recht.

Aldus geresolveert desen ulant.